

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ СЯЮЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 47 (958)

Субота, 21 лістапада 1953 года

Цана 50 кап.

Тварыць — найпершы абавязак

Творчасць! Колькі нястомных пошукаў, глыбокіх хваляванняў і непакою звязана з гэтым паняццем. Творца — хто-б ён ні быў — актор, мастак, пісьменнік, кампазітар ніколі не ідзе на гатовую пратапанаму шляху. Ён заўсёды пракадае свае ідэі, раскрывае перад намі з'явы жыцця, убачаныя і асэнсаваныя па-свойму, раскрывае ярка і неаўторна. Работа гэтая нялёгка, але вельмі пачэсная. Невыпадкова такой вялікай народнай любоўю акружаны ў нас людзі творчай працы. Імя лепшых актараў і мастакоў, пісьменнікаў і кампазітараў, якія ўнеслі свой каштоўны ўклад у скарбніцу савецкай культуры, шырока вядомы ў народзе. Наша дзяржава, Савецкі ўрад і Комуністычная партыя стварылі дзячам літаратуры і мастацтва найлепшыя ўмовы для пачэснай працы. Толькі ў савецкай краіне з такой увагай і клопатамі ставіцца дзяржава да росквіту культуры народаў, да шырокага задавальнення духоўных патраб чалавека.

Рапшні вераснёўскага Пленума ЦК КПСС, пастановы партыі і ўрада, прынятыя пасля Пленума, паказваюць, якія велічыны перспектывы адкрыты ў нас не толькі для развіцця гаспадаркі, але і для культуры. Радасна адзначаць і тое, што добрабыт народа рэзка ўдзямца ўжо ў бліжэйшыя два-тры гады. Гэта ў сваю чаргу ставіць і перад работнікамі культуры фронты новых адказных задач.

Цяпер, як ніколі, вырастае значэнне літаратуры і мастацтва ў справе выхавання працоўных. Вырасла і патрабавальнасць народа да мастацкай якасці новых твораў. Нельга забываць і аб тым, што эстэтычны густ савецкіх людзей навішаюцца з кожным днём. У сувязі з гэтым павінна павялічыцца пачуццё адказнасці за сваю работу ў вобласці літаратуры, актара, кампазітара і мастака. Кожнага з іх павінна заўсёды турбаваць адно пачуццё — ці ўсе магчымыя ён зрабіў для свайго народа, ці на ўсю сілу ён вычарпаў свой талент?

У нашы дні, калі ўвесь савецкі народ заняты выкананнем грандыёзных задач, паставленых Комуністычнай партыяй, нельга працаваць абм-як, без сапраўднага гарэння. І ўжо ніяк нельга мірацца з усёмі, нават самімі аб'ектыўнымі прычынамі, якія перашкаджаюць людзям творчай працы наснахова ваймацца іх ненадзвычайным абавязкам.

Справядлівае патрабаванне адзначыць, што творчыя Саюзы нашай рэспублікі амаль зусім не займаюцца такім вельмі важным пытаннем, як арганізацыя рабочага часу самога творцы. Відавочна, гэтак пытанне лічыцца пытаннем другарадным, бо ў нас Украіна і нават іншыя рэспублікі практыка, калі ў рабочы час склікаюцца розныя саветы, нарады. Яна, што такія формы работы патрабны, і яны апраўдваюць сябе, як формы выяўлення калектыўнай думкі, але-ж нельга зложыць гэтым на шкоду самому працэсу творчасці.

«Траба памятаць, — сказаў у сваім выступленні на XIV пленуме праўлення Саюза савецкіх пісьменнікаў СССР А. Фадзееў, — што гэтыя работы Саюза пісьменнікаў — не ў асядацкай «суеце суец», а ў тым, каб садзейнічаць стварэнню добрых мастацкіх твораў. Нават творчыя дыскусіі і абмеркаванні маюць сэнс не самі па сабе, а толькі ў той меры, у якой яны аднаўдаюць гэтай галоўнай мове — стварэнню добрых мастацкіх твораў». І далей у сваёй прамоўе А. Фадзееў зазначыў: «Траба, аднак, берачы час пісьменніка. Пісьменніку, на самому сэнсе гэтай прафесіі, неабходна пісаць. Яму неабходны таксама час на тое, каб

узбройваць сябе веданнем жыццёвых фактаў і ўсебакова вучыцца. Акрамя таго, сапраўдна пачэсная творчасць, — а мастацкая літаратура ёсць пазісія, незалежна ад жанра, — патрабуе часу на раздум, на разважанне».

Гэтыя думкі з поўным правам можна аднесці і да ўсіх дзельцоў мастацтва, у творчай рабоце якіх памат агульнага з работай пісьменнікаў. Усім патрабна глыбока вывучаць жыццё, сустрэкацца з людзьмі — героямі сваіх будучых твораў, бачыць жывыя характары ў жывых умовах багатай савецкай рэчаіснасці.

Падзеі ў наш час разгортваюцца вельмі хутка. І каб быць на ўзроўні гэтых падзей, каб прапагандаваць у сваіх творах усё самае перадавое, мастак, які-б сабе ні быў ён таленавіты, павінен клопатліва вывучаць жыццё. Ніякія, самыя яркія ўяўленні, узятыя на інтуіцыі, нават і з наўдзянага мінулага не могуць замяніць свежых нагляданняў над самімі падзеямі.

У творчай, як і ў кожнай іншай рабоце не малую ролю адіграе і арганізацыйны бок справы. Кіба можна лічыць нармальным такое становішча, пры якім значная колькасць беларускіх пісьменнікаў і дзельцоў мастацтва перагружана рознай грамадскай і іншай работай. Многія з іх займаюць пэўныя працэфіцы пасады ва ўстановах. У выніку — творчасць для іх, насуперак логіцы, перастае быць асноўным заняткам. Так, у рэдакцыі музычнага выдання Галоўнага ўпраўлення радыёэфармацыі працуюць кампазітары Р. Шукет і Д. Лукас. Калі ўлічыць, што вусем гадзін рабочага дня яны праводзяць на службе, ды-е-стане-зусім відавочна — на самае галоўнае — творчую работу ў іх застаецца толькі вятэрні час. А калі да гэтага яшчэ дадаць, што вечарамі часта бываюць розныя паседжання, на якіх яны абавязкова павінны прысутнічаць, дык гэтага часу будзе яшчэ менш. Ясна, што пры такіх умовах не можа быць сур'ёзнай гаворкі аб сістэматычнай творчай рабоце, аб сістэматычным навішванні сваіх тэарэтычных ведаў.

Варта наклапаціцца аб тым, каб стварыць адпаведныя ўмовы для работы тым пісьменнікам, якія заняты на працы ў выдавецтвах рэспублікі, а таксама ў Акадэміі навук БССР. Зрабіць гэта патрабуецца інтарэсы развіцця нашай літаратуры, патрабуе гаспадарчае стаўленне да выкарыстання кадраў.

Час сур'ёзна паставіцца і да разгрузкі асобных пісьменнікаў і дзельцоў мастацтва ад празмернай грамадскай работы, пераключыўшы значную долю яе на плечы таленавітай моладзі. Пры вырашэнні ўсіх гэтых арганізацыйных пытанняў траба падыходзіць да кожнага літаратара і дзельца мастацтва строга індывідуальна, улічваючы яго працаздольнасць, творчыя магчымасці і асабістую зацікаўленасць.

Савецкія людзі ўпаўнаважаны да сваёй запаветнай мэты — камунізма. Кожны дзень прыносіць свежыя звесткі аб іх працоўных подзвігах, у якіх раскрываецца душэўнае характэро будаўніцкай новага грамадства. Якая гэта ўдзячная работа — праславіць у сваіх творах перадавога савецкага чалавека! У імя гэтай пачэснай задачы павінны быць ліквідаваны ўсе тыя перашкоды, якія замінаюць асноўнаму — тварыць.

Тварыць — найпершы абавязак усіх тых, для каго творчасць асноўная прафесія ў жыцці!

У К А З

Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР

Аб прысваенні ганаровага звання Народнага артыста Беларускай ССР артыстам Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа тт. Бялінскай М. С. і Радзюльскай Е. П.

За вялікія заслугі ў развіцці тэатральнага мастацтва прысвоіць ганаровае званне Народнага артыста Беларускай ССР:

1. Бялінскай Марыі Сяргееўне — заслужанай артыстцы Беларускай ССР, артыстцы тэатра.
2. Радзюльскай Елене Паўлаўне — заслужанай артыстцы Беларускай ССР, артыстцы тэатра.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР В. КАЗЛЮ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Д. ЛУКАШЭВІЧ.

17 лістапада 1953 г. г.р. Мінск.

У МІНІСТЭРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

Бліжэй да жыцця

Наўдзяна адбылася нарада работнікаў музеяў і інспектараў па ахове помнікаў, скліканая Міністэрствам культуры БССР.

Дакладчык — дырэктар дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны тав. Шчуцкі адзначыў, што ў рэспубліцы працуюць 22 музеі. Большасць з іх з'яўляецца краязнаўчымі. Музеі закліканы шырока прапагандаваць поспехі і дасягненні рэспублікі, абласцей рэспублікі ў пасляваенным сацыялістычным будаўніцтве.

Не ўсе музеі спраўляюцца з ускладзенымі на іх задачамі. Ёсць многа істотных недахопаў у лабудове экспазіцый, не разгортваюцца, як належыць, работа на зборнай матэрыялаў і навукова-даследчая работа. Усе гэта гаворыць аб неабходнасці палепшыць работу музеяў, наблізіць іх дзейнасць да жыцця, каб яны шырока адлюстравалі важнейшыя этапы барацьбы народа за камунізм.

У Віцебскім абласным музеі большыя тры гады закрыты адзел пасляваеннага сацыялістычнага будаўніцтва. У Полацкім, Тураўскім, Барысаўскім музеях няма аддзелаў прыроды, у Баранавіцкім, Магілёўскім — аддзелаў дакастрычніцкага перыяду.

У многіх музеях рэспублікі экспазіцыі не адпавядаюць профілю краязнаўчых устаноў. Змяшчаюцца матэрыялы агульнанавуковага і рэспубліканскага характэру і вельмі мала мясцовых экспанатаў. Раздзелы Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, індустрыялізацыі і калектывізацыі краіны, Вялікай Айчыннай вайны раскрываюцца ў агульных матэрыялах. Прыродны ўмовы роднага краю надаюцца аднастайна, абмежавана. У Барысаўскім абласным музеі, напрыклад, аддзел прыроды зведзены да паказу чучал птушак, часткова расліннага свету. Такія важныя раздзелы, як глебы, рэльеф, ракі, азёры, лясы, чамушці не знайшлі адлюстравання. Такую-ж заўвагу траба зрабіць і ў адносіх Гомельскага абласнага музея.

Аб адставанні ад жыцця сведчыць той факт, што рэдка яшчэ абнаўляюцца, папаўняюцца свежымі матэрыяламі экспазіцыі. У Барысаўскім музеі, напрыклад, на працягу трох апошніх год не адбылося істотных змен у экспазіцыі. І ў музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны асобныя раздзелы не абнаўляліся з 1951 года. Маруднасьць, непаваротлівасць характэрныя для дзейнасці многіх музеяў рэспублікі.

Найбольш аператыўна працуюць Магілёўскі абласны і Гродзенскі дзяржаўныя музеі. Аддзел сацыялістычнага будаўніцтва ў

тва ў Магілёўскім музеі разнастайны і добра аформлены сіламі мясцовых мастакоў. Адлюстраваны асноўныя рысы развіцця эканомікі вобласці (прамысловасць, сельская гаспадарка).

Агульны недахоп для ўсіх музеяў рэспублікі — гэта няўважлівае стаўленне да паказу народнай творчасці.

Нават у дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, у якім аддзел сацыялістычнага будаўніцтва займае значнае месца, неадравадальна мала твораў самадзейных майстроў. Між тым, цікавыя работы і дагэтуль перухомя ляжаць у дамах народнай творчасці і нярэдка цуюцца.

Справядліва і сурова крытыкавалі ўдзельнікі нарады аддзел музеяў і помнікаў. Ён не стаў яшчэ арганізуючым, метадычным цэнтрам работы музеяў рэспублікі. Намеснік дырэктара Віцебскага абласнага музея тав. Міцц расказвала на нарадзе аб тым, што аддзел са спазненнем адказвае на пісьмы з абласцей і раёнаў.

Часам работнікі аддзела выяжджаюць у музеі, але не аказваюць ім канкрэтнай дапамогі.

Да гэтага часу аддзел не здолеў арганізаваць вучобу работнікаў музеяў. Таварышы, што выступалі ў спрэчку, прапанавалі стварыць пастаянны семінар, на якім-бы абмяркоўваліся спецыяльныя пытанні музейнай работы, чыталіся-б лекцыі па тэарэтычных пытаннях. Выказана была думка аб выданні даведніка па музеях Беларусі.

Не ўпарадкавана пытанне з навукова-даследчай работай. Аддзел не каардынуе работу. Кожны музей нешта робіць у адзіночку і таму да апошняга часу няма агульных вынікаў. Працы навуковых работнікаў музея не адруюцца, ёсць выпадкі паралельнай распрацоўкі адной і той-жа тэмы некалькімі музеямі.

На нарадзе было мала грунтоўных выступленняў па важнейшых пытаннях музейнай работы. Можна спадзяцца на выступленне старшага навуковага супрацоўніка Брэсцкага музея тав. Авакумава, дырэктара Магілёўскага абласнага музея тав. Блоха, намесніка дырэктара Гродзенскага музея тав. Лосева, які ўзяў ішчэ важныя пытанні работы музеяў рэспублікі. Астатнія ў сваіх выступленнях зрабілі толькі прыватныя заўвагі. Не задаволены прысутныя выступленне начальніка аддзела музеяў тав. Паўленкі. Нічога канкрэтнага і дзелавога не было ў яго прамоўе.

У рабоце нарады прыняў удзел першы намеснік Міністра культуры БССР тав. Сціпені.

КАНФЕРЭНЦЫЯ САМАДЗЕЙНЫХ КАМПАЗІТАРАЎ

Шчырасць, прастата, яснасць

Закончылася трэцяя рэспубліканская канферэнцыя самадзейных кампазітараў, якая была арганізавана Рэспубліканскім Домам народнай творчасці сумесна з Саюзам савецкіх кампазітараў БССР. У рабоце канферэнцыі прынялі ўдзел трыццаць кампазітараў-песеннікаў з абласцей рэспублікі.

З дакладам аб творчасці самадзейных кампазітараў выступіў старшыня праўлення Саюза савецкіх кампазітараў БССР Я. Ціцюкі. Ён зрабіў падрабязны аналіз творчасці народных песнетворцаў, крытыкаваў работу секцыі асобных Дамоў народнай творчасці, асабліва Гродзенскага.

Удзельнікі канферэнцыі праслухалі рад лекцый па музыказнаўству. Была праведзена творчая сустрэча з беларускімі паэтамі.

У заключныя работы канферэнцыі быў наладжаны вялікі канцэрт-паказ лепшых песень самадзейных кампазітараў.

жыццё расказвала пудоўная, простая, шчырая народная песня.

Вось чаму так ярка расцвітае сярэд нашага народа музыка самадзейных кампазітараў-песеннікаў, творчасць якіх узгадана жыватворчымі сокамі з народнай глыбы. Яскравы прыклад непарыўнай творчай сувязі з меласам народа дае нам канферэнцыя самадзейных кампазітараў, якая адбылася 14—16 лістапада ў Мінску. Канферэнцыя закончылася канцэрт-паказам лепшых твораў народных песеннікаў. У праграме былі выкананы 20 хара-

Надрыхтоўка

культасветустаноў да зімы

На чарговым паседжанні калегіі Міністэрства культуры БССР было абмеркавана пытанне аб падрыхтоўцы культасветустаноў Мінскай вобласці да работы ў зімовыя ўмовы.

Праверкай устаноўлена, што большасць хат-чытальняў, сельскіх клубаў і бібліятэк вобласці знаходзіцца ў непрацэсаваных для правядзення культурна-асветнай работы памішаных. Далёка не ўсе клубныя ўстановы маюць свае ўласныя памяшканні. Многія хаты-чытальні, бібліятэкі, клубы размешчаны ў прыватных дамах або разам з сельсаветамі. У Пухавіцкім раёне, напрыклад, з 13-ці хат-чытальняў 10 размешчаны ў прыватных памішаных. Аналагічнае становішча ў Лагойскім раёне.

Многія клубныя ўстановы сустрэваюць зімовы сезон у неадрамантаваных памішаных. Сялята на капітальны рамонт раённых Дамоў культуры, сельскіх культасветустаноў вобласці асінавана 426 тысяч рублёў. За тры кварталы асвоена толькі 91 тысяча. Асабліва дрэнна рамонтаваць клубныя ўстановы ў Пухавіцкім, Халопеніцкім, Крушскім раёнах.

Мала клопаціцца мясцовыя арганізацыі аб забяспечанні культасветустаноў палівам. Не завозіцца паліва ў хаты-чытальні, сельскія бібліятэкі і клубы ў Чарвенскім, Барысаўскім, Заслаўскім, Дзяржынскім раёнах.

Не вырашана пытанне з папаўненнем бібліятэк адпаведнай літаратурай, з набліццём патрабнага культінтэрвенту. Адпашчаны для гэтага сродкі культасветустанова атрымліваюць з вялікімі цяжкасцямі, нерэгулярна. На папаўненне бібліятэк вобласці заплачана 619,5 тысяч рублёў. За тры кварталы выкарыстана толькі палавіна гэтай сумы. З асінваных на набліцццё кніг для бібліятэк хат-чытальняў 367,9 тыс. руб. асвоена толькі трэцяя частка.

Варта звярнуць сур'ёзную увагу на падрыхтоўку да працы ў зімовыя ўмовы калгасных клубаў і бібліятэк. Іх у вобласці налічваецца 518. У Дзяржынскім раёне, напрыклад, з вельмі калгасных клубаў два засыпаны збожжам, чатыры патрабуюць капітальнага рамонту і толькі ў двух можна праводзіць работу.

Калегія ў сваім рапшні абавязала абласныя ўпраўленні і раёныя аддзелы культуры да канца лістапада закончыць падрыхтоўку культасветустаноў да зімы.

Асабліва ўвага павінна быць звернута на прапаганду рапшэнняў вераснёўскага Пленума ЦК КПСС.

У снежні будуць праведзены справядзачыя агулькрайскія хат-чытальняў, сельскіх клубаў і бібліятэк перад насьельніцтвам аб рабоце за год.

Трэцяя старонка.

Ул. Піменаў, І. Вішнеўская. — Сучаснік у п'есе.
Н. Пашкевіч. — Сумна аб паэтычным...
С. Александровіч. — Майстэрства перакладу.

Чацвертая старонка.

Д. Арлоў. — «Жызьель».
Д. Лукас. — Франц Шуберт.
І. Барысаў. — Тайна смерці Эмілія Залы.
Яўр. Крушэня. — «Няма міру пад алівамі».

Дваццацігоддзе тэатра оперы і балета

Грамадскасць Савецкай Беларусі рыхтуецца адзначаць дваццацігоддзе творчай дзейнасці Беларускага дзяржаўнага ардына Ляніна Вялікага тэатра оперы і балета.

З дэсагата па дваццатае снежня будзе праведзена дэкада, у час якой глядачы сталіцы рэспублікі праслухаюць оперныя спектаклі «Дзючына з Палесса», «Ціхі Доў», «Князь Ігар», «Галанта», «Царская нявеста», «Страшны двор», «Кармен» і «Аїда».

Будуць таксама паказаны балеты «Лебядзінае возера», «Аповесць аб каханні», «Іспанскае капрыччы».

Будуць арганізаваны справядзачы майстэрстwu операга мастацтва перад працоўнымі.

Даклады аб творчым шляху тэатра і канцэртны пры ўдзеле салістаў наладжваюцца ў калгасах «Рассвет» Кіраўскага раёна (Баўрыскага вобласці), імя Гастылі Мінскага раёна, на мінскіх аўтамабільным і трактарным заводах, у Беларускам дзяржаўным універсітэце імя В. І. Ляніна, у Політэхнічным інстытуце імя І. В. Сталіна і Акружным Доме афіцэраў.

Да болей будзе адкрыта выстаўка эскізаў дэкарацый і касцюмаў, фота са спектакляў і актараў у ролях.

Вечар, прысвечаны творчасці Б. В. Платонава

Творчы вечар, прысвечаны трыццацігоддзю сцэнічнай дзейнасці і п'яцідзсяцігоддзю з дня нараджэння народнага артыста СССР Б. В. Платонава, адбыўся ў тэатры імя Янкі Купалы.

На вечары прысутнічалі прадстаўнікі партыйных і савецкіх арганізацый сталіцы, стаханавы прадпрыемстваў, дзечыя беларускага мастацтва.

Урачысты сход ажыўшых народных артыст БССР Ул. Уладзімірскі.

Даклад аб жыццёвым і творчым шляху Платонава зрабіў С. Бірыла.

Юбіляра віншавалі: сакратар ЦК ЛКСМБ т. Аксёнаў, т. Пушчыні — Мінскі гарком КПБ і горавет, Кандрат Крпіва — Саюз савецкіх пісьменнікаў БССР, Я. Рамановіч — Міністэрства культуры, І. Ахрэмчына — Саюз мастакоў, Ул. Корш-Саблін — кінастудыя «Беларусьфільм», І. Балочнін — тэатр оперы і балета, Л. Рэжыска — тэатр імя Янкі Купалы, А. Кістаў — Рэспубліканскі рускі тэатр і іншыя.

Юбілярам таксама атрыманы прывітальныя тэлеграмы ад Усерасійскага і Украінскага тэатральных таварыстваў, МХАТ СССР імя М. Горькага, дзельцоў мастацтва Масквы і брацкіх рэспублік.

Заслужаны дзечы мастацтва БССР прафесар М. Аладаў (у цэнтры) гутарыць з кампазітарамі (алева направа) П. Касачом, Г. Арабам, Р. Галаваскічым.

Фота І. Салавейчыка.

Ф. Наумчыка, маюць прывабныя асаблівасці — шчырасць, прастату, яснасць мелодыі. Яны набаўлены наўмыснай складанасці і мудрагелства, якія часта ў масавых песнях вядуць да мазгачынага штампам. Кожны мастак павінен сам адчуць, перажыць, вынісіць у сэрцы ўсё тое, што хоча перадаць сваім слухачам. Гэта падкам аднесці да пудоўных песень «Пойду ль я, выйду ль я» і «Думы пра Дняпро» Р. Галаваскічава.

Урачыста, з вялікім аптызмам прагучалі песні: «Дуць камуністы» С. Малышана па словы А. Чапурава, «Песня аб Нёмане» М. Шуманскага па словы А. Русака, «Беларусь Савецкая» — словы і музыка А. Шыдоўскага, «Праславім роднае Палессе» — В. Дужака па словы І. Барыскага і «Працаваў дзючыта» І. Папова па словы П. Шыдоўскага.

Вельмі хацелася пачуць без суправаджэння радая душэўныя лірычныя песні — «Завіла каліна» Г. Шадурскага і «Яноч» С. Малышана, а таксама «Песню аб Нёмане» М. Шуманскага. Акампаментэрыя была бы пераходзіць да песень, напісаных для хора а капэла.

У канцэрце прымаў ўдзел Беларускае дзяржаўны народны хор, харавы ансамбль пад кіраўніцтвам А. Зеленава, секстэт дэп над кіраўніцтвам Г. Жыхарана, салісты Л. Ізюковіч, В. Фамічэнка і саліст філармоніі Ю. Змініцкі.

Нельга не зрабіць заўвагі ў адносіх арганізатараў канцэрта. Па-першае, неабходна было правесці канцэрт у больш прасторнай зале для шырокай публікі, асабліва маладзёжнай; ша-другое, варта было арганізаваць перадачы канцэрта па радыё.

Хочацца пажадаць самадзейным кампазітарам: давайце ў сваіх творах больш сэнсацыі, асцерагайцеся штучнасці. Нясце на крылах сваіх песень палыманую любоў да Савецкай Айчыны, да народа, да нашай Комуністычнай партыі.

Р. ШЫРМА,
народны артыст БССР.

Дзеянне і сузіральнасць

Мастацтва выстаўка 1953 года — значная з'ява ў культурным жыцці рэспублікі.

П. ГЕРАСИМОВІЧ

га па сваіх памерах жыццёвага палатна? Невядома. А калі не вядома паводле асноўнага героя твора, незразумельна застаюцца адносіны да яго і калектыва.

Звыш 300 лепшых работ прадстаўлена на выстаўцы. Сярод іх — відыкі і складаны кампазіцыі, жанравыя творы, партрэты, пейзажы.

Да працы над новымі творами мастакі паставіліся з павышанай адказнасцю ўсведамленнем свайго абавязку перад народам. Значна ўзрастае іх патрабавальнасць да творчасці, больш высокім выглядае прафесійнае майстэрства і ў першую чаргу рысунак, дасканаласць формы.

Аднак нехта не заўважыць, што сярод выдатнай колькасці работ, прадстаўленых на выстаўцы, здаваўся знайсці твор, які-б глыбока захапіў сваім майстэрствам і дасканаласцю, як захапляюць нас лепшыя ўзоры савецкага і класічнага выяўленчага мастацтва. Класікі ў сваіх творах не толькі праўдзіва і глыбока адлюстроўвалі барацьбу, але і вобразна ўскрывалі свайго героя барацьбой. Іны адточвалі, крышталізавалі сваё прафесійнае майстэрства, пранікалі ў жыццёвыя працэсы. Таму ў творах іх заўсёды ёсць вялікая праўда жыцця, раскрытая ў глыбокіх канфіктах.

Савецкія мастакі, выкарыстоўваючы лепшыя традыцыі рэалістычнага айчынага мастацтва, узнялі яго на новую ступень. Соцыялістычны рэалізм савецкага мастацтва патрабуе высокай ідэйнасці, дасканалай прафесійнай культуры.

Вось чаму і да работ беларускіх мастакоў хочацца падыйсці з крытэрыем, які вымяраеца вартасць кожнага сапраўднага мастацкага твора.

На выстаўцы выдана вылучаюцца работы ярка тых мастакоў, якія аднесліся да свайго матэрыялу не з пазіцыі сузіральнасці, а зразумелі асноўную сутнасць яго, раскрылі сваю задуму ў вострым канфікце. Так, у карціне А. Шыбнёва «Есць такая партыя!» барацьба В. І. Леніна з меншавікамі на І-м Усерасійскім з'ездзе Саветаў складае асноўны канфілікт твора.

Ленінская лінія барацьбы з капіталістычным ладам Расіі была адзіна правільнай. Для асэнсавання патрэбна была жорстка, рашучая барацьба. Паказвае гэтую праўду гісторыя не гэта быць глыбока раскрыцця гістарычнага канфілікта.

Здольнасць А. Шыбнёва і выявілася ярка ў тым, што гістарычна падзея ўспрынялася ў яго творчым уяўленні, як барацьба двух сіл: авангарда рэвалюцыі на чале з Леніным супраць меншавікоў. Таму фігура В. І. Леніна, арганічна вырастаючы з агульнай масы, утварае аснову карціны і з'яўляецца ёю кампазіцыйным цэнтрам. Ён гэтага цэнтру групуе саратнікі Леніна, рабочыя-чарнозямцы і сяляны ў салідны чыныяк. Вырасла раскрыты і вобразы варажата рэвалюцыі лагера.

Не ўсё, безумоўна, яшчэ знойдзена мастаком для таго, каб твор быў завершаным. Ёсць хібы ў кампазіцыйнай будове карціны, у вобразнай і жыццёвай падачы некаторых персанажаў, у пазасюжных дробязях, але аснова — канфілікт двух сіл выяўлены ярка. І гэта самае галоўнае.

Канфілікт нехта прыцягвае ў твор штучна. Ён з'яўляецца неад'емнай умовай творчага асэнсавання. Канфілікт тым больш востры, чым глыбей ведае мастак жыццё, матэрыял. В. Сурыкаў для напісання карціны «Сувораў у Альпах» паўтарыў увесь легендарны пераход геніяльнага палкаводца. Гэта дапамагло яму адчуць цяжар барацьбы рускага салдата ў суровых умовах.

Калі мастак бярэ актуальную тэму, знаходзіць цікавы і важны сюжэт, ён абавязаны арганічна глыбока вырашыць і сам жыццёвы канфілікт. Інакш жыццё ў яго творы будзе нівеліраваным і мала праўдзівым.

Да ліку такіх карцін можна аднесці жанравую карціну А. Волкава «Голае дружына». Пры ўсім прафесійным вартасцям дзеянне твора застаецца незразумелым. Школьнікі выпусцілі свежы нумар насценнай газеты. Некаторыя яе чытаюць, а астатнія сатрымаліся каля аднаго вучня. Што з ім здарылася? Чаму гэтаму школьніку суджана стаць цэнтрам значна-

ра, незразумельна застаюцца адносіны да яго і калектыва.

У савецкім мастацтве за апошнія гады напісаны мастацкія творы аб савецкай школе, у якіх адлюстравана барацьба з алчымімі праявамі ў школьным жыцці. Творы гэтыя хутка сталі вядомы нашай грамадскасці. Асноўная іх якасць — паказ жыцця школьнікаў праз канфілікт. Гэтага ярка і нехапае карціне А. Волкава, у якой актуальны сюжэт звязаны да лёгкай жанравай замалёўкі.

Сярод мастакоў яшчэ быццё думка, нібы канфілікт у творчасці жыццёвага, скульптару і графікаў — справа не абавязковая. Таму на выстаўцы трапляюцца работы, у якіх няма жыццёвых абгульненняў, вобразаў, характараў, вострых сітуацый. Творы хутэй нагадваюць звычайныя фотаздымкі. Вядома, што не ў кожным творы абавязкова павінен быць канфілікт. Напярмарты павобялены канфілікта, але і ны тасамма маюць права на жыццё ў мастацтве. Аднак не ім вымяраецца вартасць савецкага мастацтва як выхавачай і аблізваючай сілы.

Некаторыя мастакі спрабуюць канфіліктамі ажыўляць жанравыя карціны. Вось карціна «Прабраві» М. Кіюнскага. Калі насценная газета стаць калгаснікі. Прачытаўшы газету, яны насмешліва глядзіць на калгасніка, які пачэсвае патыліцу.

У чым віна гэтага чалавека і чым ён горшы за астатніх? — даведана цяжка. Атрымалася вясёлая карціна, досыць умела напісаная. А задача твора, відаць, была ў тым, каб бачаваць гультаёў, п'яніц, людзей, якія дэзарганізуюць працу сумленных калгаснікаў. Як бачым, задача не вырашана.

Мы ведаем, што партызаны ў вольныя мінуты любілі павясціцца. Але было-б няправільна, каб толькі гэтым мастак захацеў паказаць партызанскае жыццё, не паказваючы героіні і цяжкасцей барацьбы з ворагам.

Мастак С. Раманаў, добра ведаючы партызанскае жыццё, паказавае яго ў самым галоўным, што характарызуе партызанскі рух — у барацьбе, нявідавочна да ворага.

Вось графічны ліст С. Раманава: Канстанцін Заслонаў у Оршы на вяркале. На суровым твары — мужнасць, адвага, нянавісць да ворага. Перад намі — вобраз савецкага патрыота, гатавага на любое самазхаванне ў імя перамогі. Шматлікія ўспаміны аб незабытых днях нараджае гэты вобраз.

Праслаўленага Героя Савецкага Саюза партызана Міхаіла Сільніцкага ў другім лісце С. Раманава мы бачым у крытычным мінуту яго жыцця. Фашысты акружылі вёску і імкнуцца схапіць героя жывым. Вось яны з аўтаматамі напераз набіжваюцца да адважнага партызана. У Сільніцкага вышлі патроны. Надзея толькі на халодную зброю. Ён спакойна чакае сутрэчы з гітлераўцамі.

У адным невялічкім лісце — вялікае хваляючае апавяданне з выразнай характарыстыкай дзеяння. Калі глядзім на твар Сільніцкага, на моцную фігуру, хвалюе яго сіла і мужнасць, улашчывае савецкім людзям. Такімі былі лепшыя сыны беларускага народа.

Характэ савецкага чалавека, яго адданасць Радзіме адчуваеш у прастай савецкай дэжурнай Рыме Кунько, калі глядзіш на малюнак, дзе паказана, як яна рыхтуе дзверцы на чыгуначных рейках. Трэба стражана непазбавіць ворага, каб з такой адвагай выконваць небяспечную справу. Ворага ў гэтым малюнку мы не бачым, але блізка яго адчуваеш ў кожнай дробязі: у поглядзе Рымі, у начным неспойкавым неба са слававым праблескам на небасхіле, у сабраных і напружаных рухах партызанкі.

Лісты С. Раманава — праўдзівыя летаніцы суровых дзён, таму яны і пакідаюць глыбокі сляд у памяці.

Не цяжка заўважыць, што лепшыя творы на выстаўцы тыя, у якіх — востры, моцны канфілікт.

У Дзяржаўным выдавецтве БССР выходзяць новыя кнігі з ілюстрацыямі беларускіх мастакоў. Злева направа: ілюстрацыі Л. Рана да кнігі «Муму» І. С. Тургенева, Н. Гуцёва — да пэсы «Недарасль» Д. Фанізіна, С. Раманава — да зборніка «Казка і быль» С. Маршака, В. Ціхановіча — да беларускай народнай казкі «Дзяцел, лісіца і ваража», М. Бельскага — да апавесці А. Гайдара «Ваенная тайна».

Абмяркоўваем пытанні беларускай мовы

Надзёны абавязак кожнага пісьменніка — класіфікацыя аб мастацкім слове, аб яго агульнай зразумеласці, дакладнасці, транспартнасці, аб багаці, гнуткасці і характэры літаратурнай мовы наогул. Вось чаму не без цікавасці кожны з нас прачытаў артыкул М. Булахавы «Аб мове паэзіі і літаратурнай мове». Ён узнімае важнае пытанне ў галіне культуры мовы.

Каб вырашыць хоць-бы першачарговыя пытанні нармалізацыі беларускай літаратурнай мовы, патрэбна правесці выліковую тэарэтычную працу па ўпарадкаванні многіх спрэчных пытанняў сучаснай арфаграфіі, па вызначэнні самога паняцця моўнай нормы (устаўленне лексічных межаў паміж літаратурнай мовай і дыялектам), па нармалізацыі не толькі арфаграфіі, але і арфаэіі. Усё гэта не пад сілу аднаму чалавеку, а патрабуе заадажна стараннай працы і мованаўцаў, і пісьменнікаў, і прадстаўнікоў тых арганізацый, якія непасрэдна зацікаўлены ў павышэнні культуры мовы (школа, театр, радыё, кіно). Бясспрэчна, што ў беларускай вуснай і пісьмовай мове няправільнасцей і недакладнасцей роўнага парадку многа. Яны ёсць і ў правапісу, і ў словаўжыванні, і ў вымаўленні. А савецкая грамадскасць, культурны ўзровень якой расце з кожным днём, усё часцей і часцей гаворыць і пісаць. Простыя савецкія людзі жадаюць атрымаць ад нашых мованаўцаў адказ на пытанні аб тым, якія-ж нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы, што такое наогул нормы мовы і ў чым сутнасць усякіх адхіленняў ад норм. Большасць нашых пісьменнікаў, навукаўцаў, значная колькасць актараў вырастаюць ў сваёй шчыльнай працы з літаратурнай мовай, што такое наогул нормы мовы і ў чым сутнасць усякіх адхіленняў ад норм. Большасць нашых пісьменнікаў, навукаўцаў, значная колькасць актараў вырастаюць ў сваёй шчыльнай працы з літаратурнай мовай, што такое наогул нормы мовы і ў чым сутнасць усякіх адхіленняў ад норм.

Пытанні культуры мовы ўключаюць такія элементы, як правільнае выкарыстанне слоўнікавага складу і граматычнага ладу мовы, веданне асаблівасцей стылістыкі, правіл або норм вымаўлення, умнене правільна паставіць націск у слове, умела ўжыванне вобразна-эмацыйных сродкаў мовы (метафар, параўнанняў, эпітэтаў) і інш. Авалодэнне правільным літаратурным вымаўленнем, бадай, найбольш складаная рэч. Асабліва чужым і ўважлівым да свайго вымаўлення павінен быць той, хто выступае публічна, у каго вусная мова з'яўляецца асноўным сродкам выказвання думак, сродкам сувязі з грамадствам.

Аднак, калі прааналізаваць мову нашых радыёперадач, мову, якая гучыць са сцэны тэатраў рэспублікі, мову лектараў, настаўнікаў, прапагандыстаў, г. зн. людзей, якія ааказваюць неспрэчна высокую сацыялістычную культуру, дык выявіцца, што вельмі ў многіх выпадках мы сустракаем грубую нехайнасць у выкарыстанні моўных сродкаў. Тлумачыцца гэта перш за

Трэба нармалізаваць вымаўленне

ўсё недаацэнкай пытанню нармалізацыі вуснай мовы, акая мае месца ў рабоце Інстытута мованаўства Акадэміі навук БССР. Да гэтага часу мы не маем ніводнага дапаможніка або нават невялікага артыкула мованаўцаў па арфаэіі беларускай мовы, дзе былі-б сабраны тыя традыцыйныя нормы, якія ўсталяваліся ў вымаўленні на працягу ўсёй гісторыі стаўлення і развіцця сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Такая праца прынесла-б каштоўную дапамогу практычнай мове і паклала-б пачатак навуковай распрацоўцы пытанняў беларускай арфаэіі. Пытанне аб нормах вымаўлення не можа быць вырашана без тэарэтычнага аналізу і гістарычнага даследавання тых нештамлікіх варыянтаў, якія існуюць у моўнай практыцы. Зараз ужо нехта задавальняцца суб'ектыўнымі, беспадстаўнымі ў тэарэтычных адносінах мераваннямі паасобных мованаўцаў, якія ў вуснай кансультацыйнай дапамогі, прыкладна, такія адказы: «на маю думку, трэба гаварыць «выраз», а не «выраз»; або «у нас, на Гомельшчыне, гавораць «убрацьце хлябы» — можна дапусціць у якасці нормы і такую форму». Вызначэнне нормы павінна мець пад сабой глыбока аргументаваную тэарэтычна-гістарычную аснову, а не выпадковую дыялектычную акалічнасць або суб'ектыўнае мераванне мованаўцаў.

Беларускі народ, мова якога мае гістарычную даўнасць, што вымяраецца многімі стагоддзямі, вырацаваў свае нормы як у напісанні, так і ў вымаўленні. Гэтыя нормы нехта лічыць назменнымі, яны змяняліся і змяняюцца з ходам гістарычнага развіцця грамадства, яны грунтоўна за на законах гістарычнага развіцця мовы і цэлым. Сучасная беларуская мова, як раўнапраўная мова адной з сацыялістычных нацый, мае свае нормы і ў вымаўленні. Я не збіраюся займацца навуковым апісаннем гэтых норм, а хацеў-бы толькі звярнуць увагу практыкаў вуснай мовы на тыя памылкі ў вымаўленні, якія з'яўляюцца характэрнымі не для аднаго, а для больш шырокага кола. Часцей за ўсё я буду апелявацца ў прыкладах да работнікаў тэатра і радыё.

«Тэатр перад мікрафонам», — аб'явіў дыктар, і ваз з першых хвілін запаланы чароўны вобраз заўсёды юнай Джульеты. Добры пераклад неўміручай шэспіраўскай грагеды на беларускую мову і цудоўнае выкананне яе артыстамі тэатра імя Я. Купалы прымукае нашу увагу. Але час-ад-часу вы пачынаеце адчуваць нейкую няёмкасць, штосьці адводзіць вас у бок ад зместу спектакля і яго выканання. У вуснах Джульеты вы чуеце неўласцівае беларускае вымаўленне, хоць выкананне гэтай ролі з'яўляецца адна са старэйшых актывы беларускай сцэны. Да вамага слыху даносіцца такія выразы і словы: «свай парцэляна хаты», «хаворыць» замест «гаворыць», «пундэ» замест «пундэ», «хучэй» замест «хучэй», «аб пудкай страдзе» замест «эдрэдзе», «срабляно» замест «срабляно» і г. д. Бясспрэчна, што, ааказваючыся эмацыйнальным бокам ролі, артэстка сама таго не заўважыла, а стала на шлях моўнай нехайнасці. А рэжысёр пакінуў пытанні мовы на сумленні артэсты.

Ул. ЮРЭВІЧ

Слухаючы часам выслушаныя ў радыё наватараў прамяслоўскай, сельскай гаспадаркі, дзіву да-насяць дыхае кожнае вымаўленне імі слова. Рэзкім кантрастам многім з гэтых выступленняў гучыць вымаўленне некаторых актараў беларускіх тэатраў і дыктараў рэспубліканскага радыё. Замест агульнай напеўнасці, свосаабавітай цвёрдасці пры вымаўленні зацвердзельных і шыпачых, замест звонкасці «дэ» і мяккасці зычных перад мяккімі галоснымі і іншых элементаў, што складаюць характэрныя фанетычныя асаблівасці беларускай вуснай мовы, мы чуеце нікому непатрабнае марнернічанне, якое прыводзіць да наўмыснага агрублення народнай мовы — асновы нашай сучаснай літаратурнай мовы.

Хто можа згадзіцца з ужываннем у беларускай мове мяккіх галосных пасля зацвердзельных зычных (адціну, Рігор, дренна), аднак такое вымаўленне можна па-чуць у перадачах беларускага радыё.

Нехайнасць заўважана і ў мове маладзых актараў — выпускнікоў Беларускага тэатральнага інстытута. Амаць усе з іх прыглушаюць свосаабавіты для беларускай мовы гук «г», зводзячы яго да гучы «х», і мы чуем «хушчар» замест «гушчар», «прыходы» замест «прыгоды»; прыглушаюць звонкія зычныя «б» і «д» у пачатку слоў: «тобры» замест «добрый», «пудова» замест «будова», муціць, механічна распаўсюджваючы на гэту катэгорыю права аб прыглушэнні звонкіх зычных у канцы слоў. Прыглушаюць, часам, і гук «з» перад гучам «р», ужываючы такое вымаўленне: «срзау» замест «эрзау» і г. д.

Праведзеная ў 1933 годзе рэформа беларускага правапіса, акая скасавала адназначнае пры пісьме мяккасці зычных перад мяккімі галоснымі, зусім не заакарнала традыцыйнага ў беларускай мове мяккага вымаўлення ў гэтых выпадках. Гэта асаблівасць наае нашай мове звонкасці і мілагучнасці. Калі мы пішам слова «снег» без мяккага знаку пасля гучы «с», гэта зусім не азначае, што вымаўляць яго мы павінны цвёрда — вымаўленне ў народзе засталася мяккае: «сьнег». У моўнай практыцы актараў, лектараў, дыктараў павіна быць напісаная правіла вымаўлення цвёрда мяккія зычныя перад мяккімі: с-вет, вез-ці, с-недаць, з-зле, куз-ня і г. д.

Сюды прымукае і яшчэ адна памылка вымаўлення, вельмі распаўсюджаная сярод часткі актараў тэатра імя Я. Купалы, якія не прызнаюць права аб тым, што ў беларускай мове падоўжанае вымаўленне зычнага перадаецца яго падваеннем, і са сваймі гучаць такія перлы: «жыць» замест «жыцьце», «мыцьце» замест «судзьдзя», «пытане» замест «пытаньне», «адам» замест «адам», «мні» замест «мніны», «рызе» замест «рызьдзе», «раля» замест «раляля», «ламача» замест «ламача» і г. д.

Менш пашыранымі памылкамі вымаўлення з'яўляюцца такія, як празмернае выпушчэнне канчаткаў дзяслоўнаў «оу, аў» (кніжнае вымаўленне), што прыводзіць да непрыемнага «оўканія» і «аўканія», якія

не быццё ў народзе, пераход гуча а (а) у о (о): троуна, узвў, стаўў, назоў і г. д., або пераход непаціскага ў ў: а «вымата» замест «вымыта», «патаанне» замест «пытанне» і г. д., што з'яўляецца дыялектнай асаблівасцю і не мае права на бытаванне ў літаратурнай мове.

Большасць з пералічаных памылак вымаўлення маюць свае карані ў наведзены асноўныя фанетычныя асаблівасці беларускай мовы, прыроды гучаў нашай мовы і законаў іх утварэння і спадучэння. Трэба дадаць, што існуе цэлы рад праблемных з'яў вымаўлення, якія не знайшлі яшчэ пэўнага навуковага абгрунтавання і не рэгламентыраваны правапісам. Возьмем, напрыклад, такую прагра сіўную ў народнай мове з'яву, як скасаванне вымаўлення ў словах іншамойнага паходжання цвёрдых зычных перад гучам «е» (тэлефон, тэатр, патэфон, дэбарнадэр, дэкада і г. д.), перад гучам «і» (дыяграма, дыялог, дыфрамб, тырам, тырада і інш.). Варта, аднак, адзначыць, што ўзаконенае граматычнае правіла аб мяккім вымаўленні «г» перад «е» парушаецца некаторымі, і цпер, напрыклад, у тэатры імя Я. Купалы многія пачуць такое вымаўленне: гэрой, гэтар, гэні і інш.

Які-ж захады варта зрабіць, каб рэзка ўзняць культуру мовы? На-першае, Інстытут мованаўства Акадэміі навук БССР павінен, нарэшце, адкрыта на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», літаратурных часопісаў, «Настаўніцкай газеты» выказаць свае думкі адносна нармалізацыі пытанню вымаўлення ў беларускай мове і актывізаваць навуковую дзейнасць у гэтай галіне. Пачаць з правядзеннем навукова-даследчай і тэарэтычнай работы варта было-б заняцца надрыхтоўкай слоўніка сінонімаў, фразеалагічнага слоўніка, слоўніка крылатых выразаў і г. д.

На-другое, варта Міністэрству культуры і Міністэрству асветы БССР звярнуць асаблівую увагу на выхаванне высокай культуры вуснай мовы ў савецкіх грамадзян з першых крокаў іх свядомага жыцця — у школах, спецыяльных сярэдніх і вышэйшых навучальных установах.

На-трэцяе, варта сур'ёзна заацнаць пытанні мовы ў нашых тэатрах, кінематографіі і радыёэфэрацыі, тых установах культурнага фронту, якія зааказваюць неспрэчна высокую моўную культуру. Асабліва важна ўдасканаліць выкладанне тэхнічнай сцэнічнай мовы ў Беларускай тэатральнай інстытуце, даручыўшы гэтую справу людзям, якія грунтоўна ведаюць беларускую мову і карыстаюцца ёю дасканала ў сваёй моўнай практыцы.

Наспела, нарэшце, неабходнасць у выданні невялікага практычнага дапаможніка па культуры слова для прапагандыстаў, лектараў, актараў, дыктараў, кіраўнікоў і ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці, накітавалі такіх выданняў, як «0 языке прапагандыста», «Вопросы культуры речи», «0 культуре речи актара», «Русское литературное произношение». Варта было-б выдаць асобны зборнік артыкулаў і выказванняў беларускіх пісьменнікаў аб мове.

Некалькі заўваг аб правапісу

Школа павінна даць вучням навыкі правільнага літаратурнага вымаўлення слоў роднай мовы. Дасканалае веданне арфаэіі нашай мовы тым больш неабходна, што ў аснове правапіса беларускай мовы ляжыць фанетычны прынцып.

У дзесятні гэтаў мэты значную перапоку стварае разнабой, які яшчэ існуе ў вымаўленні асобных слоў.

Так, вымаўленне слова кіламетр збівае вучняў спанталіку: як-жа вымаўляць: кіламетр ці кіламетр? Пры чытанні вучні сутыкаюцца з двума адначаснымі варыянтамі. На маю думку, трэба прытрымлівацца адзінага вымаўлення: кіламетр (па ўзору кілаграм).

У сучасным момант замацавалася ў літаратуры вымаўленне слова працент з націскам на апошнім складзе. Вельмі добра. Але некаторыя таварышчы чамусьці не хочучь растацца з вымаўленнем слова працент.

Няха стабільнага націску ў слове бальніца.

Ігледзячы на тое, што вымаўленне «бальніца» мае месца толькі ў некаторых раёнах рэспублікі, яго, гэтае вымаўленне, на невядомых прычынах лічыцца літаратурным вымаўленнем.

Трэба, па-мойму, увесці адзінае вымаў-

ленне: бальніца. Уніфікаваць вымаўленне тасамма неабходна ў словах маналог, дыялог, алфавіт. Многія настаўнікі схільны ў прыведзеных словах ставіць націск на другі склад: згодна-ж прынятага літаратурнага вымаўлення пераважна ўжываецца націск на апошнім складзе.

Трывалому засваенню правіл арфаэіі нярэдка замінае няправільны, на мой погляд, правапіс некаторых слоў.

Вядома, што ў беларускай мове чуюцца і пішацца толькі пад націскам. Вучні, дзе бачаць о, там і вымаўляюць яго з націскам. Чытаюць яны, скажам, словы «бруто», «дынамо», «кредо» і міжвольна стараюцца націск рабіць на апошнім складзе. Напісанне ненаціскага о на канцы назменных слоў не мае сур'ёзнай падстава, і вельмі правільна робяць рэдакцыі газет і часопісаў, калі пішуць: дынама, кредо, фота і г. д. Тасамма трэба пісаць Агаса, Астроўскі і г. д.

Зусім перадынальна робіць «Граматыка беларускай мовы», прымушваючы вучняў у скарачонай частцы слова паў пісаць о («поўночны», «поўстанак»), няправільна вымаўляць і пісаць складаныя словы тыпу кінааператар («кінааператар», «кінофільм» і г. д.).

Правілы ў падручніку «Граматыка бе-

ларускай мовы» неабходна зрабіць больш яснымі і прэстымі. Асабліва гэта датычыць правапіса о, з, д, т, правапіса ўласных імён, прозвішчаў і геаграфічных назваў.

Трэба зрабіць менш выключэнняў. Напрыклад, слова аднаццаць («аднаццаць») можна вывесці з выключэння і пісаць, як звычайнае слова, г. зн. падпарадкаваць правілу яканія; можна выкінуць заўвагу аб назоўніках двор і малако і скланыць гэтыя словы як увогуле назоўнікі другога склання: на двары, у малаку.

Вельмі добра, што рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» звярнула да пісьменнікаў і ўсёх чытачоў з просьбай выказаць думкі па пытаннях нармалізацыі правапіса беларускай мовы.

Цікавым з'яўляецца артыкул тав. Булахавы аб канчатках назоўнікаў.

Аднак аўтар не даў асобна наладжана да канца. Так, ён канстатуе, што «не ўсталявалася адзінае ўжыванне прыслоўяў, якія паходзяць ад лічэбнікаў два, тры».

Як-жа тут быць? — тав. Булахав не адказаў на гэта. У сувязі з гэтым трэба звярнуць увагу на слухныя выказванні М. Лобана:

«Нельга згадзіцца, — піша ён, — з такім уродуточым мову ўпараўнаннем, як

уніфікацыя форм: удвух, удваіх і ўдзвух. У жыццёвой мове шырока выкарыстоўваюцца ўсе гэтыя тры формы і не проста як варыянт, а як зусім розныя, кожнае са сваім значэннем, словы. Удвух ужываецца тады, калі гаворка ідзе пра мужчын, удваіх — калі гаворка ідзе пра мужчыну і жанчыну і ўдзвух — пра жанчын (гл. «Польмя» № 3 за 1951 год).

Тав. Булахав адносіць назоўнік «абляк» да ніякага роду («абляк»). А між тым большасць насельніцтва нашай рэспублікі, — бару на сабе смеласць сказаць, — лічыць, што назоўнік аблям мужчынскага роду.

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» абавязана змагацца за чыста

Ул. ПИМЕНАУ,
І. ВІШНЕУСКАЯ

Сучаснік у п'есе

XIV пленум Саюза савецкіх пісьменнікаў СССР наставіў перад драматургамі задачы актыўнага, дзейнага выхавання шырокіх працоўных мас у духу камуністычных ідэяў. Гэтыя задачы савецкага драматургія зможа выканаць толькі тады, калі ў цэнтры яе ўвагі стане шматгранны вобраз савецкага чалавека на ўсім багаччы яго думак, пачуццяў і ўчынкаў.

Глядач хоча бачыць на сцэне вобраз такога героя нашча часу, імя якога стала-б сімвалам мужнасці, патрыятызма, жывасці і духовага прыгажосці савецкага чалавека.

Як многа гаворыць нам такі імёны, як Павел Карчагін, Платон Крэчат, рабочы Васіль з фільма аб Леніне, лётчык А. Марэсёў, маладзёвадзейцы з рамана Фадзеева, Гай з «Майго сёбра» Пагодзіна! Глядач і чытач палюбілі іх за сілы, індывідуальны характары, за сілы волі, мужнасць, за сапраўдныя жывыя гумар.

Многія-ж сённяшнія п'есы знаёмцяць нас з іншымі героямі. Не вельмі падобнае гадзіну сухі, нежыццёвы і сумны Чэбакіў — герой п'есы Н. Пагодзіна «Калі ламацца копці», партгумарыст з п'есы А. Сімукова «Дзяўчыцы-красуні», прастаціны агравом Сухаў з п'есы Г. Мэвіані «Новыя часы».

Чаму-ж так адбываецца? Чаму так жыва паўстаюць у памяці героі лепшых савецкіх п'ес, напісаных у дваццаці-трыццаці гадах, і так ахвотна забываеш многіх герояў, з якімі знаёміўся ў самыя апошнія гады, месяцы, дні? У лепшых ранейшых п'есах перададзена глыбокая псіхалогія чалавека, якая паказана ў канкрэтных гістарычных абставінах і канкрэтных умовах жыцця. І таму п'есы тэатру цікавыя не толькі для свайго часу.

Сюжэты і філасофія будаўніцтва, барацьба за пачуток камунізму нарадзілі многа п'ес, якія адлюстроўваюць гэтыя гістарычныя зрухі ў жыцці народа. Аднак лепшыя з п'ес ніколі не былі неспрошчаны адлюстраваннем агульнага вытворчага працэсу, а жывым і эмацыянальным уяўленнем біяграфіі і лёсу нашых сучаснікаў.

Драматургі і сёння спрабуюць ствараць праўдзінны вобраз сучасніка, паказваюць жыццё савецкага грамадства ва ўсёй яго глыбіні і складанасці. Зварот пісьменнікаў да глагольных тэм сучаснасці, стварэнне вобразаў будучыні камунізму ў такіх п'есах, як «Веснавыя воды» Ю. Чапурына, «Небяспечны спадарожнік» А. Салыскага, «Непакояная пасада» А. Калжамкіна, «Варвара Волкава» А. Сафронава, «Добрае імя» К. Сіманова, «Зацікаўленая асоба» К. Крапіва, «Шчасце Трафіма Карчака» В. Сабко, «Дзяўчыцкія зоры» Я. Баша, «Чайнік над сцягам» М. Заруднага, дазваляюць весці канкрэтную размову аб майстэрстве стварэння гэтага вобраза, аб сілах яго эмацыянальнага ўздзеяння.

Аднак, знаходзячы вялікія і важныя тэмы, драматургі не заўсёды яшчэ валодаюць той мастацкай формай, якая магла-б найбольш поўна і выразна донесці да гледача іх важную ідэйную задумку. Яна часта застаецца перакрываўнай толькі таму, што драматург павярхоўна абмаляваў унутраны свет герояў, не змог паказаць інтэлектуальны, грамадскі і маральна-бытавы воблік чалавека.

Герой павінен быць паказаны ў канкрэтных умовах жыцця, інакш учынікі і ідэі яго ператворацца ў абстрактныя схемны, неапраўданыя саміх жонкаў жыцця.

Драматургі-ж нашы часта пазбываюць сваіх герояў асабістых радасцей, перажыванняў, адносінаў да свайго часу.

Вялікі, адвядзюць ад складаных адносін у быту, прымушаючы іх і дома бяскожна вырашаць вытворчыя пытанні. Так, А. Маўзон, адчуваючы сухасць і схематычнасць свайго героя інжынера Галая ў п'есе «Калі разыходзіцца шляхі», прымушае яго некалькі разоў размаўляць па тэлефону з жонкай аб хатніх справах. Аднак, прыходзячы дадому, Галай забывае аб тэлефонных размовах і пачынае зноў разважаць аб вытворчых праблемах. Не знайшоўшы арганічнага, мастацкага раскрыцця шматграннага характара, аўтар выкарыстаў выратавальны тэлефон, які, аднак, мала дапамагае жывасці героя.

Некаторыя аўтары нават проста бядаюць бытавымі сцэнамі. Пацці яго герою ў тэатр, сустраць на вакзале жонку або проста адлічваюць з яе ім недарачым. Герой быццам абавязаны, як прынята гаварыць, заўсёды «старца на рабочым». Калі-б гэтыя рысы ў характары героя былі ўмеяныя, асуджаны драматургам, тады можна было-б пагадзіцца з ім, але пісьменнікі лічыць, што якая-тэ грабаванне асабістых справамі, бытам, сям'ёй і сьце адна з істотных якасцяў нашага чалавека. Зусім зразумела, што падобнае «спраўдленне» працы без радасці жыцця, без вялікай і моцнай любові, без клопатаў аб доме, аб блізкіх робіць яго халоднай, а людзей — тэрэстамі. Сутыкаючыся толькі на грамадскія або службовыя справы, героі п'ес больш паднацэпваюцца аўтарскай задумкай, чым жыво, у якім яны дзейнічаюць. Звыкленае сюжэта да прыватнага выпадку, да службовага непараўнення ў калгасе, на заводзе, у праектнай канторы, у інстытуце пераходзіць аўтару зрабіць вялікі мастацкі і філасофія абгуляванні, паказваць жыццё чалавека. У выніку п'еса становіцца эмпірычнай і адлюстроўвае не тыповы, а прыватны выпадак у жыцці.

Аднак заклік да шырокага паказу жыцця, які прагучаў на пленуме, зусім не азначае адмаўлення ад тэмы працоўнага подв'ігу нашых людзей. Творчая сацыялістычная праца была і застаецца асновай нашага жыцця. Але справа ў тым, як паказваць гэтую працу савецкага чалавека. Паказваць толькі вытворчы працэс — значыць ствараць сухія, схематычныя п'есы, дапаможнікі па той ці іншай галіне навукі і тэхнікі. А паказваць псіхалогію працоўнага чалавека, яго новае камуністычнае адносіны да працы — значыць ствараць яркі, поўнакроўны вобраз нашага сучасніка.

Шырокі паказ быту не азначае заклік дробнай бытаўчыннага. А. Астроўскі і М. Горкі, К. Трэнёў і А. Карнейчук, якія пісьменнікі мінулага і лепшага драматургі сучаснасці павінны стаць прыкладам таго, як трэба паказваць жыццё, быт, аспрэды, дзе фармуюцца думкі, характары, паводзіны і погляды людзей.

Зварот нашых драматургаў і тэатраў да багатай і яркай савецкай культуры пачуццяў быў і застаецца важнейшай задачай савецкіх пісьменнікаў.

Мы хочам убачыць вобразы яркія, тыповыя. І разам з тым імкнемся пазнаць індывідуальнасць кожнага гэтага чалавека, зразумелага нам ва ўсім сваім справе і думках, нашата гаварыцца, — «майго сёбра», як называў свайго героя Пагодзіна.

Некаторыя нашы драматургі ўсё яшчэ няправільна разумеюць прыём завастрэння, пераувелічэння тыповага характара. Гэты прыём скарыстоўваецца ў нас чамусьці ў адмоўных персанажах. Але-ж становіцца якасці савецкага чалавека павінны быць паказаны ў мастацкім творы.

тэма буйным планам, як і адмоўныя рысы фальшывага чалавека.

Драматургічная задумка многіх п'ес звязана ў асноўным з выкрэсленнем адмоўнага героя. Пры гэтым у сьле аўтарскага задання, становіць герой не з'яўляецца цэнтральным у творы, хоць на колькасці аддзелаў яму таксама ён займае значнае месца. І ўсё-ж ён іграе службовую ролю, выконвае толькі пэўную грамадскую функцыю і не больш. Вобраз становіцца часта цікавы толькі настолькі, колькі ён патрэбен для выкрэслення адмоўнага. У цэнтры п'ес такім чынам аказваецца адмоўны герой; ён наступае, сцвярджае нейкія свае, няхай і заганяны, ідэі, мае канкрэтную мату, да якой ідзе і якой дамагаецца. Гэтай канкрэтнай, аяснай маты ў становіцца героя не аказваецца. Ён прыходзіць у п'есу для таго, каб выказаць агульнавядомыя думкі і пачуванні, і непасрэдна становіцца духім маралістам, сумным пачувальнікам. А становіць героя павінен быць актыўны, наступальны сілай у канфілікце.

Востра і актуальна стаць сёння пачыні сатыры, пытанні асуджання ўсяго старога і аджыўшага.

Добра разумеючы адказнасць і важнасць сатырычнага жанру, нашы драматургі выступілі ў новым сезоне з цікавымі камедыямі — «Не называючы прозвішчаў» В. Мішко, «Выбачайце, калі ласка!» А. Макаўскага, «Прафасур удлажваецца» А. Грыгуліса, «Вопытныя поле» Н. Зар'яна і інш.

У гэтых п'есах зроблена спроба сатырычнага асмяяння адмоўных герояў. Але, на жаль, зноў іх выкрэслена вельмі лёгка. Так, усе мы ведаем, што ўмяшанне райкома і гаркома, камісій міністэрстваў, выканкома і розных іншых інстанцый можа спыніць зло, фальш і злычынства. Але-ж мастак больш цікава было-б паказаць не адміністрацыйнае вырашэнне канфілікта, а моцную і вострую барацьбу процілеглых характараў, і ў выніку самога ходу нашага жыцця — выкрэслення ўсю шkodнага і аджыўшага. Напрыклад, А. Макаўскага, які выступіў з вострай і цікавай камедыяй «Выбачайце, калі ласка!», пачаў п'есу з яркага сутыкнення характараў, а з'явіў усю справу да ўмяшання судовых інстанцый.

Іншы раз зло ў гэтых п'есах вельмі дробнае само па сабе, і знішчаюць яго людзі як адзінаквы факт, а не як небяспечную сацыяльную сілу. Прычым сатырычны пафас аўтара часта пераносіцца не столькі на саміх асобаў сацыяльнага зла, колькі на іх жонка-машынах, заклік да адкрытасці ў сваёй пошасці і мяшчынства. Такія Дзіяна ў п'есе Мішко, Антаніна Цімафееўна ў Макаўскага, жонка прафесара Каміла ў Грыгуліса. Усе гэтыя вобразы напісаны настолькі адвольнымі фарбамі, што, на жаль, становіцца штампавамі.

Багатае жыццё адкрыта перад нашымі драматургамі. Пільна ўглядзіцца ў яго, вылучаць яго прадмесце — важнейшай задачай нашых драматургаў, якіх яшчэ чакаюць тэмы аб герачнай працы і высокім маральным абліччы савецкага чалавека. Чалавек свайго выкрэслення адмоўнага, цярпелі з'явы нашай рэалісці. Яшчэ трэба на гэтым тэме галас, ва ўсё сьле грамадскага тэмпературы пісьменніка напамінаць нашым людзям аб істотнай пільнасці, дзейна, актыўна змагацца за мір ва ўсім жыцці. Яшчэ не напісана багата сатырычных камедыяў, глыбока псіхалогічных драмаў, востры, вясёлы вядзіві і трагедыяў.

Драматургі павінны ствараць яркія, таленавітыя п'есы.

Н. ПАШКЕВІЧ

Сумна аб паэтычным...

Дзяўчына скончыла медыцынскі інстытут. Яна мела магчымасць застацца ў аспірантуры, але пажадала паехаць на работу ў вёску, каб набываць ведаў замацаваць на практыцы. У сельскай бальніцы яе сустраі цікавыя справы, радасці і расчараванні першых крокаў самастойнай працоўнай дзейнасці. Знайшліся новыя шчырыя сябры, памочнікі і дарачкі. Нарэшце, тут з'явілася ўпершыню хваляючае пачуццё, — дзяўчына пакахала.

Першыя дні і месяцы працоўнага шляху не былі ідэальна ружовымі. Малады ўрач сутыкнулася з носьбітам антынавуковых поглядаў у медыцыне і ўступіла з ім у прыпынкувую барацьбу. У рабоце і змаганні мацнейшы сілы і вопыт маладога спецыяліста, узабагачаюцца яго жыццёвыя назіранні. Вялікая, светлая дарога ў будучыню адкрываецца перад сціпым працаўніком народнай аховы здароўя.

Кожны з нас пры ўспамінах пра першыя крокі сваёй працоўнай дзейнасці не можа не хваляцца, таму што гэтыя дні змяняюцца пачатак вялікай асады, якую дае свабодна выбраная праца. Без сапраўднай пазіцыі, без хваляючых думак і слоў тут не абыйдзецца.

І становіцца прыкра, калі чытаем аповесці «Будзьце здаровы» Уладзіміра Шахаўца, апублікаваныя ў 9-м нумары часопіса «Полымя» за гэты год. Короткае разказанае намі гісторыя не аспірае тут на тэхнічнага мастацкага асветлення.

Уся справа ў беднасці выдзеленых сродкаў пісьменніку. Мова аўтара нейкая вялая, раслабленая, і толькі ў асобных месцах яму ўдаецца больш-менш выразна перадаць эмацыянальны характары рысы сваіх герояў. Часта Ул. Шахаўца абмалявае павярхоўным перакладам. Асьмя, напрыклад, ідзе расказ пра сутыкненні партызан з гітлераўцамі. Хаця ён дадзены ў плане ажурна ў мінулае, але гэта ўсёбыўна не здымае з пісьменніка абавязку перадаць атмасферу, дынаміку з'явы. Мы вымушаны чытаць такія вольныя радкі: «Партызаны сыхліся з гітлераўцамі так блізка, што было ў сям раз пачынаць шыткаваць бой. Але вопыту такога бою ў партызан не было, ды не было і шыткі, а гітлераўцы да яго былі невядомыя ахвотнікі, і таму распачаўся бой гранатамі». Уражанне, якое ўзнікае ад гэтых фраз, падобнае на тое, што даюць замаруджаныя здымкі на кінаэкране. Акрамя таго, неглыба зварнуць увагу на стыльвыя пагрэшкі апавянай фразы.

Можна назваць цяжкім раздзел аповесці, вытрыманы ў такім вольным халодным прагматычным павадленні. Узвядз вяршыню ў Ніню (стар. 29 — 32). Сабралася моладзь — настаўнікі, медыцынскія работнікі, дзятчаты з калгаса. Відчалі, былі жарты, іскрыты смех, шчырыя размовы. Аўтар таксама гаворыць аб гэтым. Але як? «Людзей было ўсё-ж многа, і таму гаварылася на некалькіх узроўнях пад агульнай чарку. Першыя вынілі за новае знамяства, за здароўе гаспадыні, за шчаслівы пачатак новага навучальнага года ў школе. Другую — за маладосць, за дружбу, за будучае. Размовы пайшлі не тое, што вясельшыя — вясельныя яны былі і раней, а ўжо не такія агульныя, пачалі ўспамінаць пра розныя дробныя падзеі, пра якія ў іны час і не вельмі-б ёмка было гаварыць. Сумесная гутарка раздрабілася, кожны пачаў часцей звяртацца да свайго суседа». І далей у такім-жа плане. Непамітакі дымалі, на якія чытач ускладае надзею, як на сродак жывога паказу пачуццяў людзей, аказваюцца такімі-ж сумнымі, як і аўтарскія словы. І не можаш убачыць жывых удзельнікаў вяршыні, як і напружваеш сваю фантазію.

Між іншым, у гэтым раздзеле аўтар імкнецца намаляваць партрэт свайго галоўнага героя Ніню Залескай. Ніню прыгожая, чыла схаваў аўтар. І вольны ён пераконвае ў гэтым чытача: «Сінія вочы. Доўгія чорныя вейкі. Вельмі, нават не белы, а нейкі суровы лоб, высокі, як у смельчак людзей (?). Ён, відаць, застаецца прыгожым і тады, калі на ім з'явіцца маршчыны. Валасы, якія, выбываючыся з-пад белай каскі, здаваліся цяжэйшымі, цяпер нека дзвасцелі і быццам свічаліся... Шчыры былі крыху надбаватны, нават уяўны, і на крывым падбородку амячка ледзь прыкметна». Па-першае, усё гэта не нова, не свежа. Так і здаецца, што дзесяці ўжо сустракаліся такімі апісанымі твару. Па-другое, у гэтым апісанні няма тых двух-трох слоў, якія-б удыхнулі ў творчарану карціну жыцця і дапамагі ўявіць яго зроква. Чытач, закрываючы апошнюю старонку аповесці, так і не ўяўляе аблічча Ніню. Ён ўбачыў ён і многіх іншых герояў. Асобных з іх аўтар зусім забывае надзею партрэтнымі рысамі, а некаторыя наогул не маюць імён, яны адрозніваюцца па звышмай пасадае або па асобных знешніх прыкметах, як напрыклад: «касець з гарэзіным чубам», «лепшы дзесяць калгаса», «непаваротлівы хлопчык», «новы загадчык аддзялення сувязі, здаравенны мужчына», «загадчык клуба, рухавы малады хлапец», «камандор атрада, такі багаты хлапец».

Пра паэтычнае трэба пісаць словамі пазіцыі — баямімі, гарачымі. Каб ствараць моцныя, арыгінальныя характары герояў, неабходна знаходзіць і моцныя, вобразныя думкі. Такія думкі вельмі рэдка сустракаюцца на старонках аповесці. Пераважае штамп, які не вылікае ніякіх эмацыяў. Выразна ў пачатку шостага аддзела (стар. 32) апісана аўтаматрагаль. Чытаючы — бачым і той вялікі рух, які не сціхае на ёй днём і ноччу, летам і зімой. Але вольны, калі спатрэбілася перадаць нараджэнне светлага пачуцця кахання паміж Сяргеем і Ніняй, аўтар не знайшоў для

гэтага слоў, і ўсё атрымалася вельмі празіва, нецкана.

«Настаўшы крыху ля возера, яны не заўважыла для сабе пайшлі не назад да магістралі, а далей у поле».

«Як у лесі, — радасна ўсмінуўся Сяргей, убачыўшы, куды ідуць. — «Траба ўлева павярнуць — павярнуў направа». Але-ж гэта гаворыць не аб пачуцці, а аб недарачнай, халоднай разважлівасці героя ў такі момант. Чытач наўрад ці павярнець у тое, што ў душы Сяргея нараджаюцца вялікія пачуцці.

Многія моманты ў аповесці застаюцца толькі декларатыўнымі і не атрымалі сапраўднага мастацкага раскрыцця. Аўтар ператрававаўшы падыход да абодвух асобных фактаў, пры дапамозе якіх можна з найбольш поўнай уявіць мастацкую задумку.

У кожным творы павінна быць унутраная пружына, якая рухае дзеянні і кіруе ўсімі ўчынкамі герояў. На наш погляд, такой пружынай ў аповесці Ул. Шахаўца няма, або, па крайняй меры, аўтар яе ігнаруе. Адсюль і адсутнасць стройнага, строга акрэсленага сюжэта. Аповесць распамаца на асобныя эпізоды-нарэсы, многія з якіх не звязаны тэматычна паміж сабой і могуць быць проста апушчаны.

Унікае ўражанне, што аўтар пры абодвух жыццёвых фактах не кіраваўся канкрэтнай мастацкай задачай, а адвольна выкладаў на паперы ўбачаны ім у жыцці з'явы, толькі тэмаўскай ніткай прывязваючы іх да галоўнай сюжэтай лініі. Там, дзе іншы раз даволі двух слоў, ён піша паўны старонкі. Яркім прыкладам гэтага з'яўляецца разказ аб тым, як павалілася ў часе буры ёлка і пазамала нагу дзятчыны Надзеіцы з дзіцячага дома. Гісторыя гэта падарэна падрабязна, са стараным апісаннем бурны і біяграфіі дзятчыны. Чытаеш і думаеш: якую думку прыводзіць аўтар? Аказваецца, яму спатрэбілася яшчэ адной рысай уявіць сваю галоўную героіню. Дзятчыны трэба было тэрмінова зрабіць ўважанне крыві, і Ніню становіцца донарам. Але-ж калі патрэбна гэты факт, дык пра яго трэба было сказаць значна карацей. Прычым тут біяграфія дзятчыны? А калі-б гэта была дзятчынка не з дзіцячага дома, ці-ж магла-б Ніню зрабіць інакш?

Гэта-ж жа здаецца непатрэбным, маюць усюсяны адносіны да галоўнай сюжэтай лініі старонкі аб сьне Смірніцкага Іраклі, аб першым дні заняткаў у школе, аб мітыngu, прысвечаным абодвух падлісаў пад Зваротам Сувеснага Савета Міру, аб сустрачцы Ніню і Сяргея са студэнтамі інстытута на рыбнай лоўлі, аб падарожжы Пааска на вуліцах Мінска і інш. Яны не вынікаюць арганічна з галоўнай мастацкай задачай аповесці, не рухаюць дзеяння, нічога не даюць да характарыстыкі галоўных дзеючых асоб. Якую ролю, скажам, адгравывае апісанне мітынга? Мы сустракаем тут Сяргея, Ніню, вучаня школы Нікала Іванавіча, дзятчынку з дзіцячага дома, ваеннага чалавека — павта Васіля Зарэчнага. Што мы цікавага даведземся пра іх? Толькі і ўсяго, што яны хочучы міру. Але-ж гэта павінна быць бачна і так, павінна вынікаць з характараў ўсёй міравай, гуманнай дзейнасці герояў! Навошта яшчэ такія ілюстрацыйныя старонкі?

Непрадуманасць кампазіцый аповесці прывяла да таго, што ў ёй, па сутнасці, атрымаліся дзве розныя сюжэтай лініі. Адна з іх датычыць развіцця вобраза Ніню Залескай, другая — жыцця і справы працоўніка калгаснай дзятчыны. І прычым апошняя пазбаўлена колькі-небудзь значнага дзеяння і вытрымана ў бесплаціна-ідэальных тонах. Аўтар вывёў вобраз старшынні калгаса Гарачуна. Па яго агульнай характарыстыцы гэта павінен быць неспакойны, кляпатыны чалавек, умелы арганізатар, таленавіты кіраўнік. Але гэтага ў творы мы не бачым, бо няма абставін, у якіх-бы правяліся рысы Гарачуна. Ён усё робіць вельмі лёгка. Захоўвае павуваць возера — пабудоваў. Спатрэбілася прыбраць з палёў каменні — прыбраў. Рашыў упрыгожыць вёску, прывёў у культурыны стан вуліцы і фасады дамоў — зрабіў. Рашыў пабудоваць стадыён — пабудоваў за адзін дзень. Дарачы, калгаснікаў чамусьці ўжо не турбуе ўрадлівасць і калгаснае будаўніцтва — яны толькі любуюцца вынікамі сваёй працы і аддаюць усю ўвагу наладжванню быту. Мы не за тое, каб аўтар аповесці абходзіў паказ быту людзей калгаснай вёскі, але калі ён захацеў яго адлюстравіць, дык ужо трэба было ў першую чаргу памацаць аб самым характэрным.

Побач з Гарачуном выведзены старшыня сельсавета Пааска. Аўтару да поўнай ступені ўдалося індывідуалізаваць гэтага героя. Чытач адчувае яго турботы аб калгасных справах, словаахвотлівасць у размовах, рухавасць, нягледзячы на немазладзі ўраст. Але Пааска таксама пазбывае актыўнага пачатку, ён не паказаны ў вялікіх справах, больш таго — ён проста, можна сказаць, пакутуе ад блізкасці. Спашдземся хоць-бы на такі момант. На радзь перададзі рашэнне ўрада аб выпуску новай пазіцыі. Пааска крыху засядзеў у сваім кабінете, а потым, схапіўшыся, падаўся арганізаваць падпіску. Зайшоў у амулетарыю — там ужо апошні чалавек стаяў сваё прывітанне ў папцішым лісце. У школе была така-ж карціна. Рашыў накіравацца ў далёкую валавоцкую брыгаду, якая ў мінулым годзе адставала з падлісае. Але пры ўз'ездзе ў вёску Пааска сустраў Гарачуна з ушматкае: «Што, на прырыў спашдзецца?» Аказваецца, прымушаны старшыня сельсавета і тут лішня. А далей, між іншым, аўтар жартуе, які мажэ са адежам, павадамае, што праз некалькі дён райфін-

аддзел праміраваў Пааска за другімі за ўзорнае правядзенне падлісы на пазіку.

Аўтар павінен быў аддаць больш увагі раскрыццю асноўнага канфілікта — барацьбе маладога ўрача Ніню Залескай за ўзорную арганізацыю работы сельскай бальніцы, за сапраўдным клопатам аб здароўі савецкага чалавека. Гэта — галоўная тэма твора, пра гэта гаворыць і яго заглавак — «Будзьце здаровы». Жыццё калгаснай вёскі, відаць, павінна было з'явіцца фонам, на якім разгортвалася падзеі, фонам, безумоўна, актыўным, бо Ніню Залескай можа вырашыць пастаўленую задачу не адна, а пры дапамозе шырокага кола людзей — не спецыялістаў медыцыны — калгаснікаў і сельскіх кіраўнікоў. Нельга быццам галоўнае о падпарадкаваным. Кожнаму ёсць сваё мера. Гэтай меры аўтар не адчуў і таму дапусціў дыспарпорцыю. Калі ўдому арганізацыю работы сельскай бальніцы ў аповесці таго-ж Пааска, дык прыходзіць да вываду, што ён патрэбны толькі як аб'ект лячэння. Навошта-ж тады доўгія апісанні яго сельсавецкіх спраў? З такім-жа поспехам Пааска можа было зрабіць выканаўцам любой іншай работы.

Вобраз галоўнай героіні Ніню раскрыта чытачу перш за ўсё праз яе ўзаемаадносіны з галоўным урачом бальніцы Смірніцкім, з аднаго боку, і прыёмным бацькам прафесарам Сцяпанам Сцяпанавічам Залескім — з другога. Першая лінія ўзаемаадносін, безумоўна, больш важная. І намечана яна цікава, але не развіта да канца. У асобе галоўнага ўрача сельскай бальніцы Ніню сустрапа менавіта, абмалявага да людзей спецыяліста, які рабіў сваю справу без душы і творчага натхнення. Больш таго, па сваёму светлаглоду гэта задым ідэаліст, прыхільны кантынцтвам з яго свядзеннем аб неапаважлівасці сьвету. Медыцына, гаворыць ён, навука-ца перамагае адны хваробы, але з'яўляецца другая, таму ўсе дасягненні медыцынскай навукі — ілюзорныя. Аўтар вадае нас у хату Смірніцкага. Апісанні самі і яе быту хаця некалькі шаблонныя, але даюць уяўленне аб мяшчынстве, у якім заргануў Смірніцкі.

Всё з ім змагаецца! Першыя старонкі аповесці і абяцаюць сур'ёзную барацьбу. Вострае вока Ніню Залескай адрозна заўважвае беспарадкі ў бальніцы, у медыцынскім абслугоўванні насельніцтва. Заўважвае, праўда, пакуль асобным, прыватным недахопам. Ніню — малады ўрач. Ёй трэба самай яшчэ набірацца сілы, расці. Але вольны яна ўзможна ў сваёй працы, зававала аўтарытэт. Чытач чакае разгортвання яе актыўных, гарачых дзеянняў. На жаль, яны спадзяваныя дарэмна. Барацьба па сапраўдному не разгарнулася. Смірніцкі аказвае пераможным вельмі лёгка. На паседжанні праўлення калгаса, дзе абмяркоўвалася пытанне аб правядзенні дыспансервацый насельніцтва, на яго пастапаляся з усіх бакоў абвінавачванні калгаснікаў у бяздушынасці, у тым, што ён «гортч, чым Ніню Залеская», — і знасуаўлены чаюўрач са словамі: «Лічу, што я ўжо больш не патрэбны», — пачынуў памішканне — трэба разумець, што і бальніцу. Усё гэта прымытуна і непераканальна.

Вобраз Ніню падарыў ад такога развіцця падзей. Ён атрымалася схематычным, сухім.

Не паказана ў аповесці і сапраўднае, светлае каханне Ніню да настаўніка Сяргея. Незразумела, за што яна яго пакахала. Ды і каханне гэта абстрактнае. Нарадзілася яно наогул, відаць таму, што трэба было паказаць некагта. Што датычыць Сяргея, дык ён таксама падарэны схематычна і здаецца ўвядзеным у аповесць толькі як аб'ект кахання Ніню ды ілюстрацыйна фігура, якая прадстаўляе сельскую інтэлігенцыю.

Цікавай магта атрымацца лінія ўзаемаадносін Ніню са сваім прыёмным бацькам Сцяпанам Сцяпанавічам. Канфілікт гэты мае жыццёвую аснову. Стары прафесар па-сапраўдному любіць Ніню, як сваю дачку. Гэтая любоў навад некалькі славаў. Яна прывяла да таго, што Сцяпан Сцяпанавіч без згоды дачкі дабіваецца прыняцця яе ў аспірантуру і ў далейшым збіраецца свае новыя адкрыцці, якія ён трымае ў сакрэце, пакласці ў аснову Нінінай дзеятнасці. Абражана такім альянствам, Ніню едзе на работу, павярнуўшыся з бацькам. Гэта для яе з'явілася дадатковым выпрабаваннем у першыя месяцы самастойнай працы. Перажыванні Ніню несумненна ўзабагачаюць яе вобраз. Але а

Франц Шуберт

(Да 125-годдзя з дня смерці)

Вялікі аўстрыйскі кампазітар і музыкант Франц Шуберт жыў і тварыў у Вене ў перыяд жорсткай палітычнай рэакцыі, у гады так званата Свяшчэннага саюза. Жыццё кампазітара ў такіх умовах было трагічным. Ён памёр у горкай беспасветнай беднасці на 32 годзе жыцця. І ўсё-ж да канца сваіх дзён кампазітар нястомна тварыў поўныя шчырага пацудзі творы аб чалавеку і прыродзе. За сваё кароткае жыццё Ф. Шуберт напісаў вялікую колькасць твораў самых разнастайных жанраў: оперы, сімфоніі, квартэты, санаты, экспромты, вальсы, романсы і песні.

Творчасць Ф. Шуберта развіталася ў эпоху бурнага росквіту рамантычнай школы ў мастацтве. Дух пратэста маладой буржуазіі супраць рэакцыі выліўся ў перадавым мастацтве таго часу ў павароце ад стылізаваных вобразаў, характэрных для прыдворна-салоннага стылю, да вобразаў бытавых, рэалістычных, кроўна звязаных з жыццём народа.

Ф. Шуберт нарадзіўся ў сям'і, якая была звязана з народам. Прадкі кампазітара былі аўстрыйскімі сялянамі, і толькі бацька яго стаў школьным настаўнікам.

Духам пратэсту і палымнага бунтарства была напоўнена творчасць Шуберта. У сваіх творах Шуберт умеў і марыць, але ў марах адчуваў разрыў з суровай рэальнасцю. Таму ў некаторых творах яго ёсць сум адзіноцтва. Але музыка Шуберта абуджае вялікія пацудзі, часам сумная, іншы раз трагічная, суровая, у цэлым-жа яна насычана перадавым жыццёва-радысцельным сэнсам. Імяна таму так дарагі яго творы мільёнам простых людзей.

Шча ў маладыя гады Шуберт звартаецца ў сваёй творчасці да народнага тацда. Кампазітар быў душой маладзёжных сходаў, на якіх былі частымі спрэчкі аб пазіі, філасофіі, музыцы, жыццё і якія заўсёды заканчваліся танцамі, вальсамі Шуберта. Ф. Шуберт садзіўся за фартэп'яно і басконца імправізаваў вальсы. Такія вечары называліся «шубертывады». Пасля вечара кампазітар дома ўспамінаў і запісаў свае п'яматлікі імправізацыі вальсаў на танцах і стварыў такім чынам вялікую колькасць розных вальсаў, якія занялі вельмі значнае месца ў яго творчасці.

Уся творчасць кампазітара прасякнута інтанацыямі народных аўстрыйскіх, нямецкіх песень. Апрача таго, ім скарыстанна вельмі многа венгерскіх і славянскіх народных матаваў. У сваіх творах Ф. Шуберт малюе карціны народнага быту, перадае думкі і пацудзі простага чалавека, вобразы роднай прыроды. Така, напрыклад, яго песня «Фарэль» і багата другіх з цыкла «Цудоўная млынарка». Гэты цыкл займае асаблівае месца ў творчасці

Ф. Шуберта. Яго герой — прости чалавек з народа, які верыць, што ёсць сапраўднае чалавечае шчасце, і імкнецца ў далёкі і цяжкі шлях шукаць гэтае шчасце.

Помукі шчасця і цяжкае жыццё штурхалюць і самога Шуберта згадзіцца на запрашэнне графа Эстэргазі фон Галанта заняць у яго месца хатняга настаўніка музыкі і выехаць у Венгрыю. Але гэтая праца яго не задаволіла, ён зноў вяртаецца ў Вену, дзе пачынаецца паранейшаму цяжкае паўгадоўнае жыццё. На прэм'еры сваёй музычнай камедыі «Візіты» аўтар не змог нават выйсці на сцэну, таму што быў дрэнна апрануты.

За год да смерці Шуберт піша вакальны цыкл з 24-х песень «Зіміны шлях». Зноў узнікае рашэйшы герой — пандроўнік. Сум беспрытульнага адзіноцтва, успаміны аб былым шчасці — вось тема гэтага цыкла.

Апошнія вакальныя творы Шуберта тася яго смерці былі аб'яднаны ў цыкл «Людзіна песня».

У 1828 годзе адбыўся адны аўтарскі канцэрт Шуберта, які прайшоў з вельмі зорным поспехам. Здавалася-б, што дзяр перамога жыць і тварыць на ўсю сілу, але сілы былі падарваны ў жорсткай барацьбе за іспанне. Пасля цяжкай хваробы Франц Шуберт 19-га лістапада 1828 года памёр у Вене.

Велізарны творчай спадчына Шуберта: больш 600 песень, 8 сімфоній, шмат музычна-драматычных твораў, уверцю, хораў, камерных ансамбляў, санат, п'ес для фартэп'яна. Кожны з гэтых твораў у свой час вылікаў спрэчку. Адны лічылі Шуберта кампазітарам-песеннікам, другія, да іх належаў і В. Стасаў, лічылі, што асноўным у творчасці Шуберта з'яўляюцца яго інструментальныя творы, у прыватнасці сімфоніі. Неабходна, дарчы, указаць на дзве цудоўныя сімфоніі Шуберта: «Ля мажорная», у якой поруч з героіка-эпічнымі тэмамі п'ямат народнай песеннасці, і «Няскончаная сімфонія», поўная лірычных настройаў, натхнёных парываў, светлай мары. Ф. Шуберт не чуў выканання гэтай сімфоніі. Калі яна першы раз выконвалася, яго ўжо не было ў жыццх. Да стагоддзя з дня смерці Ф. Шуберта кампазітар Глазуноў пісаў аб гэтай сімфоніі: «Людзін да найвышэйшай горнай вышыні, якая адзінока ўзімаецца над урочым сваіх суплемецін, недасяжны гений няскончанай сімфоніі. Ён апрадзіў эпоху, у якой тварыў, яго самабытнае мастацкае аблічча амаль не пераймае».

У нашы дні музыка Франца Шуберта блізка кожнаму, хто прынц у мастацтва ўсё жывое і шчырае.

Д. ЛУКАС, кампазітар.

„Няма міру над алівамі“

Зараз на нашых экранах дэманструецца новы італьянскі фільм «Няма міру над алівамі», які расказвае аб цяжкай працы італьянскага селяніна.

«Няма міру над алівамі» — яркае кінематаграфічнае апаўданае аб жыцці звычайнага італьянскага юнака Франчэска Дамінічы.

Тры гады Франчэска служыў у арміі, тры гады быў у палоне. Зараз ён беспрацоўны, жыве ў Чачары. Народ там суровы, жыве галоўным чынам у гарах, разводзячы авечак. У сям'і-ж Франчэска няма авечак. Іх украў мясцовы кулак Бонфілію.

Франчэска вырашыў адабраць у Бонфілію сваіх авечак. Ён выкрадае іх ноччу. Справу разбірае суд. Сям'я Дамінічы не можа даказаць сваю невіноўнасць. Франчэска трапляе за краты. Новае гора насілае сям'ю Дамінічы: зняважана сястра Франчэска — Марыя-Гранцыя. Каб адпомсціць за ўсё, Франчэска ўцякае з турмы. Ён помсціць Бонфілію за сябе, за свой разбураны дом, за зняважана сестру, за сваю нявесту Лючыю, за ўсе крыўды і адзекі. Але закон няўмоўны. Франчэска зноў надзіоць наваручнікі, зноў кідаюць на доўгія гады ў калючу турму...

Сіла фільма — у праўдзівых рэалістычных вобразах, якія хвалюць сваёй прастотай. У кожнай з ролей, нават самай маленькай, адчуваецца ўдумлівая работа таленавітых актараў. Яны старанна паказваюць той ці іншы тыпжак мага праўдзівей, без прыкрас, гратэску і шаржу.

Возьмем да прыкладу вобраз Бонфілію ў выкананні актара Фолька Люлі. Ён добра вылікаў сэнсарыста і цудоўна сыграны актарам. Мы яшчэ не бачым Бонфілію на экране, але ўжо ведаем, што ён вельмі багаты, што ён хоча

ўзяць за жонку прыгажэйшую дзяўчыну сяла Лючыю, нявесту Франчэска. І вось першае знаёмства гледач з Бонфілію на заручынах. Між іншым, гэта нельга назваць заручынамі, а хутчэй — дзелавой размовай.

— Гэта твая першая нямыгдлая дзелка, — гаворыць сам сабе Бонфілію. Так, заручыны, вяселле, чэсць, сумленне — усё гэта толькі дзелка, гандаль.

Бонфілію проціпастаўлены вобраз Франчэска Дамінічы (артыст Раф Валанна), сумленнага простага селянскага хлопца.

У фільме вобраз Франчэска многа траціць у параўнанні з Бонфілію. Мы бачым Франчэска зняважаным, абуреным, у расчыі. Але ўсё-ж не адчуваем у ім стойкага барацьбы за свае правы, за правы такіх-жа бедных, даведзеных да галечы сялян, які ён сам. Варта было толькі яму адпомсціць Бонфілію, як ён прымырыўся з існуючым злом.

Франчэска ў кінакарціне адзінока, што, відама, у значнай меры збыдніла і вобраз і фільм. Бясспрэчна таленавіты сцэнарый Лібэра дэ Лібэра, Карло Лідзіна, Джузэпе дэ Саніс і Джані Пуччы паказалі, які цяжка беднаму, абяздоленаму чалавеку змагацца супраць несправядлівасці і безаконнасці. Але яны толькі канстатуюць факт, а не ўказваюць шлях барацьбы з сацыяльным злом. У гэтым слабасць шчырага, праўдзівага твора.

Аператар П'еро Порталуці і кампазітар Гофрада Пётрасі вельмі удала садзейнічалі раскрыццю асноўных вобразаў гэтага фільма — аднаго з лепшых фільмаў прагрэсіўнага італьянскага кіно.

Яг. КРУПЕНЯ.

На адмрку: кадр з кінафільма «Няма міру над алівамі».

„Жызель“

Новы спектакль у Беларускам дзяржаўным тэатры оперы і балета

Наглядчы на сваю больш чым стагодковую даўнасць, балет «Жызель» (муз. Ада-на) захавалі ў сөөекім тэатры як адзін з лепшых узораў класічнага балета.

Для свайго часу балет «Жызель» быў па-сапраўднаму наватарскім. Ён надзвычай эмацыянальна і напоўнены праўдай хараэрафічнага дзеяння. Танец у ім слухчы сродкам раскрыцця вобразаў, унутранага свету героя. У «Жызелі» натуральныя пераходы ад пантанімаў да танца. Элементы танцавальнай пантанімы і дэіснага танца ў ім цесна звязаны.

Пастаноўка балета «Жызель» на сцэне Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета кінавая. У ёй вылікалі майстэрства балерыны Н. Младзінскай, выкананні партыі Жызель, і значныя творчыя матчынасці балетнага калектыва, якія, на жаль, не да канца сфарытаваны.

Н. Младзінская стварае паэтычны вобраз Жызель. Артыстка ўбагагае гэты вобраз яркімі эмацыянальнымі фарбамі. Яна раскрылае душэўны свет юнай, чыстай Жызель шляхам пластычнай выразнасці, спалучаючы танцавальную тэхніку з яркай драматычнай іграй. Спектакль гучыць як сапраўдная сацыяльная драма, і гэта ў значнай меры дзякуючы Н. Младзінскай. У яе выкананні пацудзі каханія Жызель непаруўна звязана з ідэяй барацьбы за гэтае каханне.

Надзвычай хвалючы драматычны канфілікт першага акта.

Першае с'яўленне Жызель напоўнена радасцю чыстай, юнай істоты, якая не ведае ні гора, ні клопота. Яна ічлівая, бо дае ні гора, ні клопота. Яна ічлівая, бо дае ні гора, ні клопота. Яна ічлівая, бо дае ні гора, ні клопота.

У сцэне вар'яцтва артыстка дасягае вялікага эмацыянальнага ўзлёту. Гэта кульмінацыя драматычнага развіцця вобраза. Пасля кароткай непрытомнасці Жызель-Младзінскай павольна ўзімае галаву і машынальна, нібы ў сне, рухаецца ўперад. Кожны рух яе твару, кожны жэст выразны і зразумелы. Глядач бачыць, як праз памутнёную свядомасць Жызель праходзіць урыўкі яе успамінаў: тут і гаданне, і запэўненні Альберта, і «Танец каханія». Рухі Жызель ўсё больш і больш няўпэўненыя... Раптам Жызель бачыць шпату Альберта. Яна хутка пачынае кружыцца, робіць шпайгал кругі на зямлі. Потым, не

губляючы імклівасці, Жызель робіць спробу закладоца. Ёй хочучь перашкодзіць, але пэна, — сэрца Жызель не вытрымлівае, і яна падае мёртвай.

Псіхалагічна пераканальна, з выключным драматызмам праводзіць артыстка свае сцэны і ў 2-м акце.

У супрацьлегласць Н. Младзінскай ле партнёра Е. Гайніска абыхавы да «мімічнай драмы». Танцавальныя сродкі Гайніска ў «Жызелі» мала эмацыянальныя. Не адчуваецца ў артыста імкнення да стварэння характара. У «Жызелі» Е. Гайніска — прынц «паголу», прынц — маска, прычым, некалькі рафіраваная. Калі-б мы не бачылі Е. Гайніска ў ролі князя («Аповесць аб каханні»), можна было-б лічыць, што яго як танцаўчыка не вельмі цікавіць пантаніма і яе роля ў стварэнні характара. Але справа ў тым, што актэр у ролі князя бліскава паказваў багатае выразных сродкаў у пантанімавых сцэнах і сваё ўменне ствараць яркі характар.

У спектаклі добра распрацавана рэжысера танцавальная пантаніма лесніка, якая арганічна ўваходзіць у сюжэтную сітуацыю.

Гэтая сцэна карыстаецца поспехам у гле-

дачоў. Артыст Е. Карпаў (Ганс) і кардэбалет тут дамагаюцца вялікай экспрэсіі. Ды і наоуга Е. Карпаў параўнальна лёгка карыстаецца пантанімай.

А вось у В. Ахрэмы, які выконвае ролу Вільфрыда, сябра Альберта, нельга заўважыць ніводнага жэста, ніводнага руху, які-б вынікаў з той ці іншай падеі.

Вільфрыд-Ахрэма з'яўляецца на сцэне 4—5 разоў, але заўсёды ў адным і тым-жа рытме, з адным і тым-ж жэстам. А між тым, Вільфрыд у развіцці сюжэта нясе значную нагрукку. У першым акце ён спрабуе ўгаварыць Альберта не спакнуць Жызель. Далей папярэджае юнака аб с'яўленні бацькі і нявесты і хавае яго ад іх. У другім акце Вільфрыд перасцерага Альберта ад іліс і спрабуе прымусіць яго пакінуць могілкі. І, нарэшце, у фінале — судзілае Альберта і вядзе яго з могілак. Безумоўна, што матэрыял для стварэння характара ёсць. Але чаму-ж такі сумны, такі абыхавы артыст у сваіх пантанімаў? Два-тры стандартныя жэсты, і ўсё. Ці не мала гэтага для саліста балета?

Класічны дуэт у выкананні Т. Караваявай і В. Міронава не нясе сюжэтнай нагруккі. Дуэт устаўны. У ім «другая» балерына і «другі» танцаўчык, па сутнасці, дублююць асноўных персанажаж. Але нічога не зробіш. Такія традыцыі ў балете, і ім вельмі ўжо сто пацэдзят год.

Шкада, што ў пастаноўцы тэатра мала свежых хараэрафічных думак, мала жа-

дання ўнесці сваю долю ў развіццё совацкага балетнага мастацтва.

Пастаноўшчык спектакля балетмайстар К. Мулер аддаў асноўную ўвагу ігравым танцам, які аснове спектакля. Усё гэта задугоўвае быць адзначаным, як станоўчая з'ява, але ў той-жа час спектакль тэматычна не акрэслена.

У лібрэта многа тэм, якія маглі-б служыць прычынай для вострага драматычнага канфілікта. Можна, напрыклад, накіраваць увагу гледача на саперніцтва Альберта і Ганса. Можна зрабіць лесніка Ганса непасрэдным віноўнікам смерці Жызель, і тады гнёт вільс, што скідаюць Ганса ў возера, удвая апраўданы. І, нарэшце, тама ашуканнае каханне, якая прывяла Жызель сапачатку да вар'яцтва, а потым да смерці, таксама востраканфілітна і акаманерная.

У надрукаванай праграме тэатра апошняй фразай стаіць: «Каханне Жызель вяртавала Альберта». Значыць тэатр выбірае тэму моцнага каханія, якое «перамагае смерць». Гэтая тэма на лініі вобраза Жызель развіваецца правільна, пераканальна, у поўнай логіцы і паслядоўнасці. Але тэатр няк не вызначыў сваіх адносін да Альберта.

У спектаклі Альберт не кідаецца ў возера, як гэта адбываецца ў некаторых рэдакцыях балета. Але ён не застаецца і з Бацільдай, якая знайшла яго. Жызель знікае, але Альберт не шукае яе, а мірна адыходзіць са сваім сябрам Вільфрыдам у невядомы кірунку. Фінал занадта нейтральны.

Нам думаецца, што ёсць два шляхі вырашэння фінальнай сцэны. Калі-б гэта быў спектакль на тэму «Каханне мацней за смерць» — тады трэба было-б распрацаваць апафеоз — «гімн перамозе каханя». Нам уяўляецца больш правільным, што Альберт павінен адыйсці ў акружаны святмі і Бацільда, адыйсці да сябе, да сваіх у замак. У партытуры дастаткова музычна матэрыяла для першага і для другога варыянтаў.

Мастак М. Баішч добра адчуў паэтычнасць гэтага твора. Ён стварыў афармленне, якое робіць вялікае ўражанне. Яркая пазіў асенніх фарбаў першага акта, пашчотныя тоны «каааняга» другога акта ствараюць цудоўны фон для апаэтызаванага хараэрафічнага дзеяння.

У заключэнне хочацца адзначыць добрае гучанне аркестра (дырыжор Т. Каламйцава) і зладжаныя танцы кардэбалета.

Д. АРЛОУ, народны артыст БССР.

У БРЭСЦНАЙ ВОБЛАСЦІ

Тэатр імя ЛКСМБ — вёсцы

Калектыў тэатра сістэматычна выступае са сваімі спектаклямі ў раённых і сельскіх Дамах культуры.

У кастрычніку і лістападзе пастаноўкі «Брэсцкая крэпасць», «Ля ляснога возера», «Старонка жыцця» убачылі жыхары раённых цэнтраў — Антопаля, Жабінкі, Івацвіч, Бяроза, Пружан, Ружан і іншых.

З пастаноўкамі «Замужняя нявеста» і «Старонка жыцця» азнаёміліся таксама вясковыя гледачы ў калгасных клубах у Страдзінскай і Чэркаўчыцах (Брэсцкі раён).

Наладжваецца прыезд калгаснікаў на спектаклі ў Брэст і раённых цэнтры. Спектакль «Выбачце, калі ласка», які хутка выпускаяцца, будзе паказаны ў калгасных клубах і сельскіх Дамах культуры вобласці. Арганізуецца шэфства актараў і рэжысёраў над некаторымі буйнымі драматычнымі калектывамі вёскі.

Студыя выяўленчага мастацтва

Пры абласным Доме народнай творчасці стала працуе студыя выяўленчага мастацтва (кіраўнік П. Данзіля).

Студыя за апошнія гады падрыхтавала групу мастакоў-прафесіяналаў. Сярод іх ёсць і студэнты мастацкіх навучальных устаноў.

Былы шафёр І. Ламакін цяпер працуе мастаком у Брэсцкім гарадскім клубе. Яго работа «Брэсцкая крэпасць» набыта рэспубліканскім Домам народнай творчасці.

Выхаванец студыі І. Селіхаў напісаў цікавыя з'яўды і замалёўкі Брэсцкай крэпасці, кампазіцыю «Юныя мастакі», якая экспанавалася на рэспубліканскай выстаўцы народнай творчасці. Тэхнік сувязі Е. Старастваў напісаў карціну «Зубры ў Белавежскай пушчы».

Новыя клубы, бібліятэкі

Нядаўна адкрыўся Маткаўскі сельскі Дом культуры ў Брэсцкім раёне. У Доме культуры ёсць зала для гледачоў на 200 месцаў, бібліятэка.

Пачаў працаваць новы Хаціслаўскі сельскі клуб у Малааршчынскім раёне.

У вобласці нядаўна адкрыліся дзве дзіцячыя і шаснаццаць калгасных бібліятэк.

(Наш кар.)

З ЗАМЕЖНОЙ ПОШТЫ

Тайна смерці Эміля Заля

Эміль Заля памёр 29 верасня 1902 года ад чаду. Гэта быў няшчасны выпадак. Так лічылася да гэтага часу...

Прагрэсіўная французская газета «Лібэрасіён» пачала друкаваць разнастайныя матэрыялы, якія датычаць смерці Заля. Газета ставіць сваёй задачай «праціць новае святло на гэтую справу!». На заданню газеты, не супрацоўнік юрыст і журналіст Жан Бедэль ужо звыш двух год займаецца вывучэннем матэрыялаў, якія маюць адносіны да смерці пісьменніка. Бедэль пазнаёміўся з літаратурным, архіўным матэрыяламі і са следчай справай аб смерці Заля. Ён гутарыў са шматлікімі асобамі, якія памятаюць апошнія дні пісьменніка.

У выніку дэталёвага вывучэння гэтага матэрыяла Жан Бедэль прышоў да вываду, што смерць Заля была палітычным забойствам: спрыята і ўмела быў ініцыяваны няшчасны выпадак. На думку Бедэля, Заля з'явіўся ахвярай манархічных груп, якія помсцілі яму за выкрыццё на справе Дройфуса.

Пісьма за ўсё выявілася, што яшчэ ў той час не ўсе верылі ў рэальнасць «нішчэнага вываду». Газеты тады глуха пісалі аб тым, што ў сям'і Заля як быццам адбылася нейкая «сямейная драма». Відомы журналіст Раффорд на старонках газеты «Энтранзіжан» пісаў, што смерць Заля «абкружана вялікай тайнай, аб якой можа быць даведзена нашы патомкі». Пісьменнікі Поль і Віктор Маргерыт у сваім артыкуле, змешчаным на старонках газеты «Матэн», адкрыта намякалі на магчымае палітычнае забойства. Яны ўпарта дабіваліся, каб ім дазволілі пазнаёміцца са следчай справай, але атрымалі дазвол толькі ў 1908 годзе. Тады яны зварнуліся з пісьмом да прэзідэнта, у якім з абурэннем пісалі аб «вартым смеху следстве».

Цяпер падрабязна вывучана следчая справа аб смерці Заля. Устаноўлена, што суддзя Бергіён узяў абвінавачванне ў забойстве Заля супраць лейкага пана Х., але потым гэтая справа была сшыта. Следчы Карнет, які паведамае яго вучальніку, Кіея, і цяпер жывы, гаварыў: «Маім сумленні спыненне справы Заля. Але я нічога не мог зрабіць. Яна была сшыта на ўказанні некаторых аўтарытэтных асоб».

Высвятляецца, што следчы зусім не цікавіўся пэчу, ад чаду якой загінулі пісьменнік і яго жонка. Чарджы пачаў у 1893 г. захавацца. Газета «Лібэрасіён» толькі прыўзняло аслуно над праводзіць экспертызу, дапытвае вядомага

архітэктара Бруен і рад вучоных медыкаў. Усе яны прышлі да адзінадушнага вываду, што пры звычайным ацідленні пугалем моцны чад ад такой печы немагчымы.

У кватэры Заля, на вуліцы Брусель, жылі чатыры сядзі. Па незразумелых прычынах у ноч з 28 на 29 верасня, калі памёр Заля, ні аднаго з іх не было дома. 70-гадоваы Жазэф Брунер, які жыў і цяпер, працаваў тады малодшым афіцэрам у тынку нянасураць кватэры Заля. Ён расказвае: «Незадоўга да смерці пісьменніка называлі асобы ўпарта спойваць саўг Заля. Пасля смерці пісьменніка, — гаворыць ён, — гаспадар шынка заўважыў аб гэтым падліцы».

Другі сведка, 69-гадоваы П'ер Гакен заявіў, што ён асабіста вельмі забойцу Заля. П'ер Гакен у 1907 годзе ўваходзіў у манархічную падпольную арганізацыю «Беллы крыж». Азян з членаў гэтай арганізацыі (радацыя пакуль не лічыць патрэбным называць асобы ўпарта спойваць саўг Заля. Пасля смерці пісьменніка, — гаворыць ён, — гаспадар шынка заўважыў аб гэтым падліцы».

У асабістых пісьмах сястра жонкі Заля зазначае, што жонка пісьменніка, якая таксама загінула ад чаду, але на некалькі дзён перажыла свайго мужа, гаварыла ў бальніцы: «Мы забыты». У перапісцы сваёй Заля маюцца яны ўпамінаюць аб пагражальных пісьмах, якія атрымалі пісьменнік.

Аб іх гаворыць сын пісьменніка, прафесар медыцыны Жак Эміль Заля, які выступае на старонках газеты. «Нам, усім блізім, — піша ён, — смерць Заля ад няшчаснага выпадку заўсёды здавалася прышчуптай за валасы. Я, як медык, быў уражаны несур'езнасцю экспертыза, якая прыпісала загінула ад чаду, але на некалькі дзён перажыла свайго мужа, гаварыла ў бальніцы: «Мы забыты». У перапісцы сваёй Заля маюцца яны ўпамінаюць аб пагражальных пісьмах, якія атрымалі пісьменнік.

У Меданскім музеі Заля адбылося паседжанне Таварыства сяброў Эміля Заля. На гэтым паседжанні выступіў унук пісьменніка, юрыст Жан Леблон Заля. Ён адзначыў, што выступленне газеты «Лібэрасіён» «толькі прыўзняло аслуно над праводзіць экспертызу, дапытвае вядомага

І. БАРЫСАУ.

АДКРЫТА ПАДПІСКА

на часопісы „ПОЛЫМЯ“, „БЕЛАРУСЬ“, „ВОЖЫК“, альманах „СОВЕТСКАЯ ОТЧИЗНА“ і газету „ЛИТАРАТУРА